

ЗВІТ З ПЕРЕВІРКИ НА ПЛАГІАТ

ЦЕЙ ЗВІТ ЗАСВІДЧУЄ, ЩО ПРИКРПЛЕНА РОБОТА

Антоненко Т -210

БУЛА ПЕРЕВІРЕНА СЕРВІСОМ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ ПЛАГІАТУ
MY.PLAG.COM.UA І МАЄ:

СХОЖІСТЬ

18%

РИЗИК ПЛАГІАТУ

100%

ПЕРЕФРАЗУВАННЯ

3%

НЕПРАВИЛЬНІ ЦИТУВАННЯ

0%

Назва файлу: Антоненко Т -210.doc

Файл перевірено: 2023-06-07

Звіт створено: 2023-06-07

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРАТ «ПВНЗ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ» (vnz.org.ua)

Кафедра (library.econom.zp.ua) підприємництва, менеджменту та
туризму

ДО ЗАХИСТУ ДОПУЩЕНА

Зав. кафедрою _____

к.е.н., доцент М.О. Панкова

БАКАЛАВРСЬКА ДИПЛОМНА РОБОТА

Розвиток регіонального туризму Запорізького краю
на базі історико-культурної спадщини

Виконала

ст. гр. Т-210

_____ Д.О. Антоненко

Керівник

к.е.н., доцент

_____ М.О. Панкова

Запоріжжя

2023

ПрАТ «ПВНЗ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ» (VNZ.ORG.UA)

Кафедра (library.econom.zp.ua) підприємництва, менеджменту та туризму

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____

к.е.н., доц. М.О.Панкова

« _____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

НА БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ

Студента гр. Т-210 спеціальності 242
«Туризм»

Антоненко Дар'ї Олександрівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема: Розвиток регіонального туризму Запорізького краю
на базі історико-культурної спадщини

затверджена наказом по інституту № _____

2. Термін здачі студентом закінченої роботи «12» червня 2023 р.

3. Перелік питань (library.econom.zp.ua) до виконання:

1. Проведення досліджень, інвентаризація та каталогізація історичних та культурних пам'яток Запорізького краю. Важливо виявити унікальні об'єкти,

які можуть привертати увагу туристів.

2. Відновлення та реставрація історичних будівель, архітектурних комплексів, пам'ятників культури, музеїв і інших об'єктів культурної спадщини, що є потенційно цікавими для туристів.

3. Створення комфортних умов для туристів, включаючи готелі, гостьові будинки, кемпінги, ресторани та кафе, транспортну інфраструктуру, туристичні маршрути, орієнтири та інформаційні точки.

4. Розроблення маркетингової стратегії для просування Запорізького краю як туристичного напрямку. Це включає створення туристичного бренду, проведення рекламних кампаній, участь у туристичних виставках та інших подіях, спрямованих на залучення туристів.

5. Розробка цікавих туристичних маршрутів, які включають історичні пам'ятки, культурні об'єкти, природні ландшафти та інші цікаві місця.

Дата видачі завдання « » _____ 2023р.

Керівник бакалаврської роботи _____

(підпис)

к.е.н., доц. М.О.Панкова

(прізвище та ініціали)

Завдання прийняла до виконання (diplomba.ru) _____

(підпис студента)

(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Бакалаврська дипломна робота: 78 с., 7 таблиць, 4 рисунки, 50 джерел.

Метою дипломної роботи є комплексне та повне дослідження ролі культурно-історичних традицій та потенціалу у формуванні та становленні внутрішнього туризму в Запорізькому регіоні..

Об'єктом дослідження є пізнавальна та культурно-історична туристична діяльність на Запоріжжі.

Предметом дослідження в дипломній роботі є особливості пізнавального туризму та показ історично-культурних об'єктів.

В дипломній роботі вирішуються наступні завдання: визначення та роль історично-культурної спадщини в розвитку пізнавального туризму; вивчення типів історичних та культурних ресурсів згідно пізнавального туризму; дослідження та поширення розвитку внутрішнього туризму; розгляд культурно-історичної спадщини, та перспективи пізнавального туризму на прикладі Запорізького регіону .

Особливості організації історично-культурного масового та індивідуального пізнавального туризму, його традиційні моменти.

ТУРИЗМ, ПІЗНАВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ, КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ ТУРИЗМ, НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ ТА ОБРЯДИ, АТРАКЦІЯ, ТУРИСТИНИЙ ПРОДУКТ , ПРОСУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ, ІСТОРИЧНІ ПАМ'ЯТКИ, ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ В ТУРИЗМІ

ЗМІСТ

ВСТУП	6	Ошибка! Закладка не определена.
<u>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ ЧЕРЕЗ ЗАЛУЧЕННЯ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ.</u>	11	
1.1. Сутність пізнавального туризму ..	11	Ошибка! Закладка не определена.
1.2. Роль історичної спадщини у розвитку пізнавального туризму		Ошибка! Закладка не определена.
1.3. Типи історико-культурних туристичних ресурсів.		Ошибка! Закладка не определена.
<u>РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ У ПІЗНАВАЛЬНОМУ ТУРИЗМІ.</u>		
2.1. Аналіз наявності історико-культурних народних традицій та обрядів		
2.2. Перелік головних пам'ятних та культурно-історичних об'єктів в Запорізькому регіоні		Ошибка! Закладка не определена.
2.3. Загальні відомості про історико-культурні туристичні об'єкти Запорізької області.....		Ошибка! Закладка не определена.
<u>РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ НА БАЗІ ІСТОРИЧНО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ</u>		Ошибка! Закладка не определена.
3.1. Обґрунтування військово-історичної екскурсії на Запоріжжі.		Ошибка! Закладка не определена.
3.2. Аналіз туристичного ринку Запорізької області ..		Ошибка! Закладка не определена.
ВИСНОВКИ.....		
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ...		Ошибка! Закладка не определена.

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний а саме «пізнавальний туризм» дуже різноманітний бо він має багато видів, форм та різновидів. Пізнавальний туризм тісно пов'язан з вивченням історії своєї країни та традицій . Згідно цього поділяють на пізнавальний туризм (тобто туризм який направлений на вивчення історико-культурних аспектів) і туризм краєзнавчий (направлений на вивчення сукупності географічних, історичних об'єктів). З давнього часу дуже вирізняється і є дуже самостійним такий вид туризму, як історико - культурний.

У зв'язку з наведеними у приклад «скарбами» та великими достоїнствами культурно-історичної спадщини України, а саме Запорізького регіону тема дипломної роботи вважається своєчасною та актуальною.

Історико – культурний туризм – це перш за все духовність, присвоєння туристом через екскурсії та подорожі культурних «скарбів» в їх справжності та якості. Цей вид туризму можна просліджувати як цілу систему, яка надає всі дійсні можливості для поліпшення знань та знайомство з культурою, історією, духовністю, звичаями, традиціями і релігійними цінностями даної країни чи конкретного регіону.

Основою історико-культурного виду туризму є культурний та історичний потенціал країни чи регіону, що включає середовище з соціокультурним напрямом, до цього можна віднести: традиції, звичаї, особливості побутової та господарської діяльності.

Історико-культурна спадщина має велику значимість та відіграє дуже важливу роль у створенні та розвитку внутрішнього туризму. Створення дуже «ходового» та актуального туристичного продукту з історично-культурного напрямку. Для великої кількості українських регіонів поліпшення та використання у туристичній діяльності історико-культурної спадщини

стає однією з актуальних та реальних можливостей культурного, економічного і соціального підйому, та пожвавлення інтересу до історико-культурних мотивів у туристів, поліпшення стану туризму у цілому.

Об'єкти історико-культурної великої спадщини України, будучи важливими та відновленими, істотно впливають на економічний розвиток, та приносять прибуток. Впливаючи на мінливі коливання (по сезону) і надання додаткових робочих місць.

Історико-культурна спадщина на сьогоднішній час відіграє велику роль в духовній та соціальних сферах. Реставруючи великі культурні місцеві цінності, поширюючи та розвиваючи народну «натхненну» творчість, та «місцеві» традиції - історико-культурна традиція є спадщиною та сприяє культурному росту та піднесенню зацікавленого місцевого населення.

Таким чином історико-культурна спадщина підвищує привабливість регіонів, сприяючи розвитку культурних організацій, екскурсійної діяльності, інфраструктури, міських служб, та сфери послуг.

Запорізький регіон - це дуже цікавий потужний унікально - універсальний туристичний регіон, в якому дуже добре збереглися місцеві реліквії (пам'ятки) до наших часів. Це один з найпопулярніших регіонів в українському туризмі, що включає подорожі до пам'яток старовини, козацтва, відвідування старовинних місць, в яких збереглася велика кількість історичних пам'ятників архітектури. Історико-культурні тури по Запорізькому регіону підходять для будь-якого часу року (для кожного індивідуально) тому що регіон має великий туристичний потенціал.

Головною метою дипломної роботи є комплексне та повне дослідження ролі культурно-історичних традицій та потенціалу у формуванні та становленні внутрішнього туризму в Запорізькому регіоні.

Мета й завдання дослідження

У зв'язку з метою дипломної роботи були поставлені такі завдання:

- Визначити роль історично-культурної спадщини в розвитку пізнавального туризму;

- Вивчити типи історичних та культурних ресурсів згідно пізнавального туризму;
- Дослідити поширення та розвиток внутрішнього туризму;
- Розглянути культурно-історичну спадщину, та перспективи пізнавального туризму на прикладі Запорізького регіону
- Охарактеризувати особливості організації історично-культурного масового та індивідуального пізнавального туризму, його традиційні моменти.

Об'єктом дослідження є пізнавальна та культурно-історична туристична діяльність на Запоріжжі.

Предметом дослідження є особливості пізнавального туризму та показ історично-культурних об'єктів.

Методи дослідження.

У процесі виконання дипломної роботи застосовувалися такі наукові методи:

- системно-аналітичний метод (для узагальнення наукових концепцій, розробок та пропозицій провідних вітчизняних і зарубіжних тезисів, присвячених туристичним напрямам, а саме історично-культурного напрямку);
- метод теоретичного узагальнення (для обґрунтування понять туризму, його видів, типів та напрямів);
- метод порівняння (пізнавального туризму Запорізької області з іншими туристичними регіонами); абстрактно-логічний (для теоретичного узагальнення й формування висновків).

Теоретичною і методологічною основою дослідження є історико-культурні традиції Запорізької області як база організації розвитку пізнавального туризму.. Інформаційною базою дослідження слугували посібники (В.А. Квартальнов; А.Б. Косолапов; А.С. Кусков, В.Л. Голубєва, Т.Н. Одинцова; Д.С. Ушаков; Н.А. Четиріна; Н .В. Ягодинская) електронні сайти; друковані видання, путівники.

Практичне застосування отриманих результатів

Застосування отриманого туристичного продукту полягає в тому, що впровадження розробленого туристичного продукту(екскурсії) по Запорізькому регіону дозволить тур.фірмі ТОВ «Бізнес Візит» забезпечити клієнтів цікавою програмою та підвищити свої рейтинги та знизити значні втрати постійних клієнтів протягом певного часу використання нового туристичного продукту. Також за допомогою створеного туристичного продукту виникнуть нововведення які дозволять збільшити об'єми реалізації туристичних послуг, що в кінцевому підсумку призведе до зростання попиту, та створення рентабельності продажів

Обсяг та структура роботи. У структурі кваліфікаційній бакалаврській дипломній роботі виділено три розділи основної частини, висновок і список використаної літератури. У першому розділі були розглянуті термінологічні питання та культурно-історичний потенціал країни і його роль в розвитку туризму та об'єкти культурно-історичної спадщини. У роботі було проаналізовано роль Запорізької області формуванні місцевого туристичного ринку. Поняття пізнавального туризму, типи історико - культурних туристичних ресурсів ,та його роль історичної спадщини у розвитку пізнавального туризму.

У другому розділі розглядається культурно-пізнавальний туризм який має історико-культурний напрям,на прикладі Запорізької області, та його шляхи підвищення ефективності використання українських народних традицій та (studizba.com) обрядовості, використання історичних ресурсів, цікавих пам'яток, та відомих місць, задля вивчення традицій та обрядовості, виховання духу патріотизму до рідних земель, та залучення туристів до Запорізької області.

У третьому розділі шляхи використання пізнавальних, історичних і культурних ресурсів, та впровадження свого туристичного продукту та обґрунтування його доцільності

У висновку наведено висновки з роботи, виділені основні недоліки в організації внутрішнього туризму. Дан список використаної літератури.

Практична новизна дослідження полягає в розробці пізнавального туристичного туру, присвяченому історико-культурним і пізнавальним туристичним ресурсам Запорізької області.

Структура дипломної роботи складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (104 найменування). Загальний обсяг (dspace.oneu.edu.ua)бсяг (dspace.oneu.edu.ua) дипломної роботи – 115 сторінок, у тому числі основного тексту – 103 сторінок. Також у дипломній роботі міститься 5 таблиці, 4 формули, 7 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ ЧЕРЕЗ ЗАЛУЧЕННЯ ІСТОРИЧНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ

1.1 Сутність пізнавального туризму

Поняття «пізнавальний туризм» уперше офіційно на міжнародному рівні застосовано в матеріалах Всесвітньої конференції з культурної політики. (repository.ldufk.edu.ua)

Головні та основні документи у сфері культурного та пізнавального надбання продукували дві великі та потужні міжнародні організації - UNESCO та ICOMOS.

ICOMOS розглядає культурно-пізнавальний туризм як форму туризму, основною метою якого, крім інших важливих цілей, є «відкриття об'єктів та пам'яток»

UNESCO розглядає культурний туризм як відмінний від інших видів туризму, «що враховує культури та історію інших народів»

ICOMOS характеризує «пізнавальний» та «культурний» туризм як «маленький сегмент ринку, ретельно організованого напряму, пізнавального або освітнього і найчастіше елітарного характеру присвячений поширенню й роз'ясненню культурних ідей».

У сучасних умовах з розвитком авіації, виникненням і поширенням масових форм туризму, "культурний" туризм набув свого сучасного значення. У XXI ст. культурний туризм покликаний слугувати ідеям інтелектуальної й моральної солідарності людства, затвердженню ідеалів терпимості в суспільстві, тобто повазі, прийняттю й правильному розумінню різноманіття культур нашого світу. (rio-khsac.in.ua)

Культурно-пізнавальний туризм виступає основою для наукових досліджень культури, а також способом залучення до культури.

Туризм – це глобальне та багатогранне явище, яке дуже тісно пов'язане з eprints.oa.edu.ua галузями різного напрямку, зокрема з культурологією, історією, мистецтвом, спортом та багатьма іншими. Та попри все, жодна з них не може та не зможе повністю і загалом оцінити туризм як окрему галузь. Навіть охарактеризувати його як об'єкт власних досліджень eprints.oa.edu.ua не в змозі окремим структурам і жоден з існуючих соціально-економічних інститутів не може самостійно зрозуміти комплекс туристичних критеріїв та моментів та їх проблем.

Пізнавальний туризм - це eprints.oa.edu.ua ще один вид загального терміна, який називається та є туризмом. Пізнавальний туризм, як впливає з назви, регулює терміни, пов'язані з цікавими та пізнавальними подорожами. Та попри все багато людей дуже часто плутають пізнавальний туризм з однією з форм релігійного чи паломницького виду туризму, які також включають вивчення нових місць та історії районів.

Цілі пізнавального туризму:

- Знайомство з історією інших регіонів (мистецтво, література, наука, техніка)
- Побачити вражаючі пейзажі, природні пам'ятки
- Побачити представників тваринного чи рослинного світу;
- Відвідання історичних місць (замки, споруди, церкви)

Пізнавальний туризм немає ніяких рамок, або обмежень, його географія могутня, та дуже велика, і може відбуватись як на території де проживає турист, так і в екзотичних країнах.

Однак знання про пізнавальний вид туризму є дуже розмитим та нечітким, тому багато авторів присвятили більш детальному вивченню, цілі збірки підручників, створено багато інформаційних джерел, як на фізичних носіях, так і в мережах Internet.

Пізнавальний туризм, має потужний характер для усього туристичного середовища тому, що туристи та відвідувачі завжди прагнули та прагнуть дізнатись про історію будь-яких місць та районів, які цікавлять. Для того щоб зацікавитись пізнавальним, історичним, культурним туризмом не потрібно бути релігійною людиною. У випадку з цим видом туризма, пізнавальний туризм дозволяє розвивати власні потреби і найчастіше задовольняти цікавість, що викликано інтересом до певної теми а саме теми історичних, культурних та пригодницьких моментів.

ГРУПИ	ВИДИ
Історичні подорожі	мандрівки в історію подорожі-реконструкції історичних подій релігійні подорожі вивчення історичного періоду
Географічні подорожі	комплексні спеціалізовані
Художні подорожі	поїздки, що вживаються з метою вивчення якого-небудь напрямку в мистецтві і т.д.

Табл. 1.1 Класифікація культурно-пізнавального туризму (tourlib.net)

Пізнавальний туризм на сьогодні є самим популярним видом туризму, він дуже затребуваний, особливо у іноземців, які мріють потрапити до України, та зануритись у історію ,обряди ,культуру та традиції, тому у цілому пізнавальний туризм у наш час набагато популярніший, ніж релігійний туризм.

Види туризму які відносяться до пізнавального напрямку:

Культурний туризм - відвідування місць із особливими культурними, мистецькими та історичними цінностями, зазвичай розташованих у містах у вигляді пам'яток,

Етнічний туризм - зустріч із соціальними групами, які відрізняються культурою, звичаями та традиціями,

Кінотуризм - пов'язаний з місцями, які були відкритим небом для кінопродукції,

Сентиментальний туризм - поїздки до місць народження та походження, які ті, хто прибув до цих місць, повинні були виїхати з політичних чи економічних причин,

Любовний туризм - пов'язаний з місцями, де розвиваються стосунки між людьми - іноді це дуже прозаїчні місця, тобто ринок невеликого містечка,

Кулінарний туризм - щось для гурманів кухонь з різних регіонів країни та всього світу. Пов'язані з подорожами в місця, де робляться певні бакалії, або кулінарні фестивалі,

Фестивальний туризм - поїздки скрізь, де проводяться фестивалі та в різних формах: кіно, кулінарія, музика, мистецтво, театр, паради,

Полярний туризм - його головна мета - познайомитися з районами та життям в Антарктиді та Арктиці, він також пов'язаний з круїзами в Арктичному морі та навколо полярних регіонів,

Туризм волонтерів - нерозривно пов'язаний із наданою соціальною допомогою, завдяки якій волонтер пізнає світ та інших людей,

Лінгвістичний туризм - заснований на поїздках за кордон, під час яких ми повинні вивчати іноземну мову,

Чорний туризм - подорож до місць, пов'язаних зі смертю, винищенням людства, наприклад, трудовий табір Освенцим-Біркенау,

Спостереження за птахами - спостереження за птахами в їх природних місцях проживання,

Сафарі - подорож навколо дикої Африки, щоб спостерігати і часто фотографувати місцевих тварин,

Фан-туризм - пов'язаний з поїздками на спортивні змагання,

Геотуризм - вивчення геологічних форм та гірничих районів,

Екотуризм - спрямований на збереження природного збереження природи та зменшення негативного впливу діяльності людини на довкілля.

Туризм вчить толерантності та поваги до людей, їх коріння, та традицій. Саме молодь є двигуном та творцями такого попиту до пізнавального туризму, тому що підлітки та молоді люди прагнуть знайомитись та цікавитись світом, бажання та прагнення є позитивною стороною пізнавального туризму, так як це не тільки інтерес, а ще просвітлення культурними моментами, виховання у молоді гідності та духу патріотизму . Довгі пізнавальні поїздки вчать відкритості до інших людей, повазі, стриманості, толерантності. Розуміння та прийняття їх відмінностей. Не всі відкриті до нової культури, багато з нас не знають, що таке толерантність і не можуть знайти своє місце в сучасному світі. Подорожі с культурними, історичними та пізнавальними напрямками мають змогу виховати людину, та відтворювати в ній «особистість»

Ось чому молоді люди такі відкриті, довірливі та толерантні. Мало того, що вони подорожують охоче. Але вони також приймають друзів з різних країн. Тому що ще одна перевага пізнавальних подорожей. Є шанс завести нових друзів та знайомств, пізнавальний та практикуючий туризм стає все більш популярним, це також пов'язано з тим, що люди мають більше грошей і готові інвестувати в подорожі.

Когнітивний туризм - це, звичайно, інший вид туризму, який був визначений на основі критерію поділу через тему подорожей. Йдеться про подорожі на пізнавальну тематику, тобто дослідження та відкриття нових районів та куточків земної кулі. Пізнавальний (когнітивний) туризм зазнав найбільшого розквіту в епоху Відродження, у той час дуже багато людей(науковців, діячів, творців) займалися пізнавальним туризмом та дослідженням нових земель для натхнення та поліпшення умінь та навичок. Як результат, на сьогоднішній час ми маємо цілі та точні карти земної кулі. Наразі пізнавальний туризм є однією з найпопулярніших і найчастіше

практикуваних форм подорожей. Ніщо не може придушити необхідність відкривати і дізнаватися те, що нам невідомо.

Саме це характеризує людей, які вирішили відправитися в подорож і займатися пізнавальним туризмом. Екскурсії такого типу часто тривають дуже довго і вимагають від учасників належного спорядження та відповідного обладнання.

Історичний туризм – подорожі які з часом змінювались, раніше у давнішні епохи для того щоб відкривати нові землі, створювати нові карти, які б відкривали шляхи, на сьогоднішній час цей вид туризму є дуже затребуваним, кожен має змогу здійснити подорож за тропами, або шляхами великих діячів історії, історичних пам'яток, інтересних пригод, та натхнення.

У наш час люди прагнуть до поліпшення своїх знань, та цінують своє історичне коріння, на прикладі України, кожен українець знає своє коріння та ставиться до нього з повагою.

Туристи знаходять радість у різних способах подорожі можуть довіряти сусіднім містам історичної слави, можуть їздити на велосипедних-культурних мітингах, також гуляти туристичними маршрутами. Однак є й такі, хто із задоволенням подорожує сам для поліпшення своїх знань. Під час таких культурно-пізнавальних подорожей мандрівники встигають подумати над багатьма речами, подумати про те, що варто врахувати, задуматися над собою, своїм життям. Іноді такі поїздки нам потрібні поодиноці, без жодного супутника подорожі задля кращого засвоєння інформації щодо атрактивності та історичності місця.

Типи культурно-пізнавальних рекреаційних ресурсів	Ресурси
--	---------

Предметні	різновиди пам'яток історії та культури (пам'ятники археології, історії, архітектури та містобудування, монументального мистецтва) музеї,
Непредметні	звичаї традиції обряди, фольклор,

Табл.1.2 [Класифікація культурно-пізнавальних рекреаційних ресурсів \(eprints.kname.edu.ua\)](http://eprints.kname.edu.ua)

Пізнавальний туризм, безумовно, є одним з найпопулярніших видів туризму. Його культивують люди, які їдуть в інші міста чи країни, щоб дізнатися про їх архітектуру, найважливіші пам'ятники, культуру, природу тощо. Цікавими видами пізнавального туризму є, наприклад, спостереження за птахами, тобто поїздка до чужорідного місця для спостереження за видами птахів, які там зустрічаються, та сафарі, під час якого відвідують переважно країни Африки та під час позашляховика милуються фауною та флорою.

Не всі знають про існування таких пізнавальних туристичних жанрів, як кінотуризм (що складається з відвідування місць, де знімалися культові фільми та телесеріали) або чорного туризму (під час подорожей, організованих у такій формі, ви відвідуєте місця, пов'язані зі смертю, наприклад концтабори). Варто також згадати фестивальний туризм, пов'язаний з різними культурними фестивалями, організованими в різних країнах, або кулінарний, що дає можливість скуштувати оригінальні місцеві страви.

1.2. Роль історичної спадщини у розвитку пізнавального туризму

Одним з найважливіших проявів присутності історії в публічному просторі є культурний туризм, який переживає сьогодні видимий ренесанс. Окрім традиційних форм діяльності, в останні роки великою популярністю набули міські прогулянки, які дозволяють розкрити таємниці своєї місцевості. Все більше людей цікавляться власним оточенням та його історією, не лише місцевою, але й регіональною.

Культурний та історичний характер України є одним з найголовніших факторів пізнавального та історично-культурного туризму, тому що:

Історична та культурна спадщина є важливим джерелом сучасних міст, які можуть приносити прибуток та має великий вплив на економічні показники;

Створення «обличчя» регіону, його «бренд» історико-культурної спадщини, який може конкурувати з іншими регіонами та стати лідером;

Велике значення в сезонній сфері має соціальна сфера, розподіляючи туристичні потоки по сезонам;

Знайомство з історико-культурною спадщиною того чи іншого регіону, як спонукальний мотив туристичного характеру;

Якщо врахувати те, завдяки туристичним витратам і вкладенням в економіку (бюджет) міста надходять чималі кошти і привілеї. Зростаючі прибуття і потоки туристів у регіон безсумнівно і обов'язково викликають зростання виробництва і створення туристичного продукту, створенням активного і зацікавленого споживчого ринку в туристичному напрямку і зростанням інвестиційної привабливості місцевої (регіональної) туристичної індустрії.

Зростання і створення виробництва і обсягів продажів туристичного продукту і послуг, призводить до створення нових атрактивних **об'єктів туристичної індустрії** (card-file.onaft.edu.ua) (ресторанів, готелів, і закладів загального дозвілля), поліпшуючи і підвищуючи значну ефективність виробництва існуючих об'єктів туристичної інфраструктури.

Збільшення і перетворення кількості підприємств місцевої туристичної індустрії вимагатиме збільшення (при зростанні) зайнятих в сфері туризму і послуг людей, що створює можливість для працевлаштування (card-file.onaft.edu.ua) великої кількості молоді, жінок, та чоловіків .

Вирівнюючи і аналізуючи сезонні стрімкі коливання і рівномірно розподіляючи туристські потоки по території. Історико-культурний туризм вирішує повну нерівномірність економічного розвитку окремих частин території, будучи незамінним компенсатором. Він сприяє виникненню і створенню, а так само розширенню господарських, комунальних, транспортних та інших видів діяльності, які (card-file.onaft.edu.ua) поступово дозволяють відсталім районам досягати високого рівня передових і відомих індустріальних регіонів.

Аналізуючи показники завдяки історико-культурної спадщини регіон може (card-file.onaft.edu.ua) отримати сприятливий і відомий імідж на туристичному ринку. Фактори і елементи культури можуть так само бути каналами розподілу і просування інформації про туристські і рекреаційні можливості місцевості. Положення і успіх розвитку і становлення туризму залежить не тільки від технічно-матеріальної бази і показників, але і від важливої унікальності і атрактивності історико-культурної спадщини.

Регіони в Україні дуже багаті і відомі унікальними історичними територіями, як комплекси культової архітектури стародавні міста, історичні споруди, історико-культурні пам'ятки, садибні і палацово-паркові ансамблі та інші не менш чудові пам'ятки. Пам'ятки не повинні залишатися забутими, це історія і пам'ять нашого Запорізького регіону.

При організації і відвідуванні унікальних територій слід поєднувати сучасні традиційні форми діяльності, що сформували ці території історично, з сучасними і новими видами, до числа яких можна віднести і пізнавальний туризм. Нові види туристичної діяльності повинні доповнювати (dSPACE.MSU.EDU.UA) і коригувати те що вже є в регіоні, а

не пригнічувати і руйнувати сформовані природні, господарські та природні процеси в туристичному напрямку.

Наявність рідкісних і унікальних історико-культурних об'єктів може зумовити успішний і стрімкий розвиток туризму в Запорізькому регіоні. Однак, при стрімкому розвитку нової туристської інфраструктури важливо не порушувати історичний вигляд території. Кожен новостворюваний туристський об'єкт повинен відповідати національним особливостям і традиціям і одночасно мати свій неповторний вигляд. Створення природно-історичних парків повинно сприяти порятунку найцінніших пам'ятників культури і історії як цілісних архітектурно-ландшафтних і культурних комплексів.

Необхідно здійснювати охорону і відновлення пам'яток культури та історії рукотворного, природного і традиційного ландшафтів, які теж розглядаються як історичні цінності, та національне надбання. При відродженні культурно-історичних комплексів можна застосувати ансамблевий принцип та індивідуальне проектування об'єктів. (dspace.msu.edu.ua)

Роль історичної спадщини у розвитку пізнавального туризму дуже значна, тому що для розвитку «пізнавального мотиву» необхідно мати уявлення про історичні події минулого, таким чином відтворити історичну картину, і відчувати дух історії минулих літ.

Об'єкти історико-культурної спадщини:

- сільські структури і поселення;
- прикладне мистецтво і живопис;
- технічні заводські комплекси і великі споруди.
- відома і культова цивільна архітектура;
- пам'ятники архітектури і особистостей;
- великі і малі історичні міста і поселення;
- театри, зали, музеї та інші;
- пам'ятники археології;

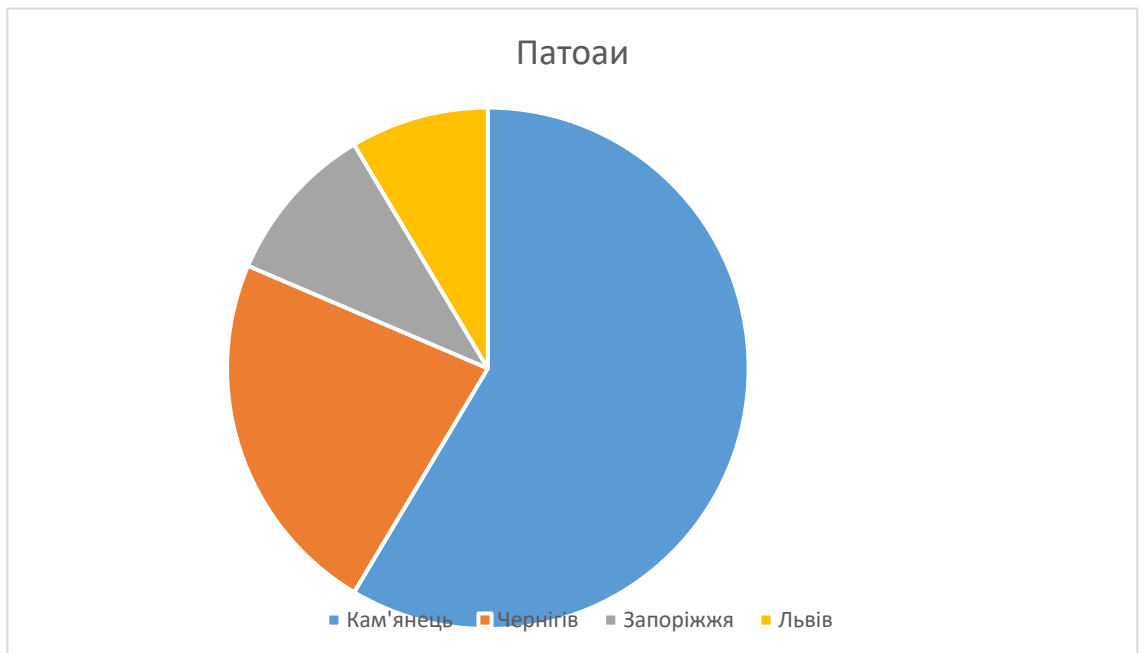

Рис.1.1 Потоки культурно-пізнавального, та історичного туризму за 2023 рік

Головна і основна роль для створення історично-культурної пам'яті народу належить місту. Міста України місця зосередження економіки, культури і політики країни і регіонів формують доступний і актуальний туристичний ринок першого класу туристів. Роль спадщини і важливості в історико-культурному туризмі постійно зростає, вони виконують науково-освітні, інформаційні, культурні та туристичні функції. Для більшості міст України характерна велика і швидкоплинна тенденція послідовного посилення туристичних функцій. Міста України, як туристична атракція і пізнання, в першу чергу, повинні володіти власним стилем і цікавими фактами.

Пошук пізнавального і культурно-історичної спадщини стає найважливішим важелем регенерації і поліпшенням міст і соціуму. Місто перетворюється в унікальну і нову історичну цінність, незалежно від давнини і визнання містяться в ньому культурних і історичних цінностей і пам'яток.

Історичність і пізнання сучасного міста формується з:

- деталей давнього минулого (події);
- створення новітньої історії (нашого часу);
- творення історичного майбутнього.

1.3. Типи історико-культурних туристичних ресурсів

Туристичні ресурси - це все, що може задовольнити інтерес туристів і залишити враження туриста.

Туристичні об'єкти або туристичні об'єкти є важливою частиною туристичних ресурсів. До туристичних визначних пам'яток належать природні пам'ятки та інші пам'ятки, які можуть залучати туристів.

Культурно-історичні ресурси - спадщина минулих епох суспільного розвитку. Культурно-історична спадщина повинна включати суспільно визнані матеріальні та духовні цінності, які підтримує суспільство для збереження соціальної та етнічної ідентичності та передаються майбутнім поколінням

Культурно-історичні об'єкти **поділяються на матеріальні та духовні. Матеріал включає низку засобів виробництва та інших матеріальних цінностей суспільства на кожному історичному етапі** (lib.ndu.edu.ua) **пі** (lib.ndu.edu.ua) їх розвитку, а також духовні - ступінь досягнень суспільства у галузі освіти, науки, мистецтва, літератури, організації громадського та громадського життя, праці та життя.

Серед пам'яток культури та історії найбільш важливими є пам'ятки культури та історії, які є найпривабливішими і на цій основі складають основний спосіб задоволення потреб пізнавального та культурного туризму.

Залежно від їх основних особливостей історико-культурні ресурси поділяються на шість основних типів:

Типи	Значення
Культурні	інтерес до творів мистецтва та інших мистецтв, фольклору, народних ремесел, участь у фестивалях
Історичні	інтерес до історії країни, відвідування пам'яток та пам'яток, тематичні лекції з історії.
Археологічні	інтерес до археології країни, відвідування старовинних пам'яток, розкопок.
Релігійні	інтерес до релігії, відвідування культових місць, місць паломництва, знання релігійних звичаїв, традицій, обрядів та обрядів.
Етнографічні	інтерес до культури людей, предметів, предметів та явищ етнічної культури, побуту, мови, костюмів, етнічної творчості.
Екологічні	пам'ятники ландшафтної архітектури

Табл.1.1 Типи історико-культурних

Культурні ресурси - включають твори монументального, візуального, декоративного, функціонального та іншого мистецтва, а також події, пов'язані з розвитком культури та побуту народів, життям видатних громадян. Створюйте твори художників, архітекторів, музикантів, письменників, вчених та майстрів - сукупність цінностей, які надають сенсу людському існуванню. Він включає як матеріальні, так і нематеріальні твори, які виражають творчість людей, мову, звичаї, вірува (www.vtei.com.ua)ння

www.vtei.com.ua) та спадщину. В основному туристи відвідують фестивалі, вистави, театри, пам'ятники та музеї.

Народні промисли здавна належали до найдавнішого мистецтва. Деякі види декоративно-прикладного мистецтва походять із церковного мистецтва та аристократичної культури. В'язання, ткацтво та ручна вишивка з'явилися у житті фермерів. У містах знайшли цей вид народних промислів, який був затребуваний серед привілейованих замо 29yjmo6.257.czвників: 29yjmo6.257.cz скульптури в церквах, почорнілі сріблом. Особливо вишукана вишивка була створена в майстернях поміщиків - майстерня являла собою білу поверхню або гіпюр у Нижньому Новгороді.

Монастирі традиційно представляють ковалів, столярів, столярів, ікон та прикрас, жінок, що займаються художньою вишивкою, вишитими іконами, шторами, повітрям (чохлами) та ін.

Роль ремесла в культурному потенціалі туризму надзвичайно велика. Центри народної творчості - це не 29yjmo6.257.cz лише навчальний туристичний заклад, але й фундамент галузі пам'яті.

Історичні та архітектурні - це архітектурні ансамблі та ансамблі, історичні центри, мікрорайони, площі, вулиці, залишки старого планування та розвитку міст та інших населених пунктів, zakon.rada.gov.ua будівництво цивільної, промислової, військової, релігійної, народної архітектури, а також монументальної та дрібніші твори. декоративно-прикладне, мистецтво озеленення, приміські пейзажі.

Археологічні ресурси - це археологічні пам'ятки, які є не тільки цільовою роботою фахівців, але й цікавими місцями для масових туристів. До археологічних об'єктів належать пам'ятки людської цивілізації та соціально-економічної культури, старовинні міста, руїни античних міст, пам'ятки військової культури: фортеці, оборонні стіни та оборонні стіни, місця боїв та битв тощо. Археологічні розкопки - це музеї під відкритим небом велике значення для розвитку людських істот Розуміють культуру і

тому мають велику перевагу у залученні туристів. Такі пам'ятки людської культури мають високу історико-культурну цінність.

Релігійні ресурси - це місця культу, переважно монастирі та святі місця. Багато монастирів є видатними пам'ятками архітектури. Їх відродження зробило ці місця привабливими для багатьох різних груп населення. Віруючі, які відвідують святі місця, поклоняються місцевим святим і можуть брати участь у (zakon.rada.gov.ua) бого (votpuskonline.ru)служіннях. (votpuskonline.ru) У той же час туристи дізнаються про історію монастиря, духовенство, яке прославало монастир своїми вчинками, його архітектуру та інші мистецькі цінності цього культурного комплексу.

Етнографічні ресурси - етнографічна спадщина, пов'язана з туристичними маршрутами, представлена двома способами. Це або музейні виставки в краєзнавчих музеях, музеї народного побуту та дерев'яної архітектури, або існуючі поселення, які зберегли особливості традиційних форм господарювання, культурного життя та ритуалів, пов'язаних з цією територією. Музейні експозиції містять колекції народних костюмів, предметів селянського побуту та народного мистецтва, характерних для населення деяких регіонів. Вони знайомлять туристів з історичним минулим. (libs.mfknuim.mk.ua)

Цікавий етнографічний матеріал представляє поселення малих народів. Ви можете дізнатися щось про тип культури, різні форми життя (чума, хати, хати та інші), ритуали та традиції.

Екологічні ресурси - створення пам'яток ландшафтної архітектури. Місця, оточені мальовничими пейзажами або чудовими краєвидами, можуть зробити ці речі капітальними, якщо їх ретельно охороняти і розвивати. Створення природних та історичних парків повинно сприяти збереженню найцінніших культурно-історичних пам'яток як цілісних архітектурних, мальовничих та культурних комплексів.

Необхідно охороняти та реставрувати пам'ятки культури та рукотворні історії, природні та традиційні ландшафти, які також вважаються постійними історичними цінностями, як національний скарб.

Представлені види історико-культурного туризму лежать в основі культури туристичних курортів. Ці **тенденції диверсифікації культурного туризму (8ref.com)** свідчать про розширення кола мотивів у контексті культурного туризму та спеціалізацію інтересів мандрівників у **різних аспектах культур (8ref.com)** та культурної спадщини відвідуваних районів.

Історичний та культурний туризм - найактивніша частина всіх факторів залучення туристів. У сучасній інтерпретації культурний ландшафт має властивість універсальності, автентичності та цілісності як об'єкта культурної та природної спадщини. Існують історичний та культурний туризм та інші фактори, які відіграють дуже важливу роль у розвитку туристичної галузі.

Історичний та культурний туризм, який ґрунтується на прямих та опосередкованих враженнях, що виникають внаслідок пізнання чи вивчення культури та культурних артефактів іншої людини чи самої себе, є одним із найважливіших та незалежних видів туризму, справжнього (автентичного, нестандартного масиву). Сенін В.С. Організація міжнародного туризму. М.: Фінанси та статистика, 1999. С. 74.

Туризм - це галузь, яка **створює умови для експорту послуг** з усіх секторів, які беруть участь у створенні туристичного **продукту. У цьо (www.wszia.opole.pl)му (www.wszia.opole.pl)** відношенні історичний та культурний туризм пропонує додаткові можливості експорту послуг культурних організацій та установ, що співпрацюють **із іноземними туристами. (www.wszia.opole.pl)**

Культурні артефакти - це штучно створені предмети, що мають специфічні фізичні, а також символічні та символічні властивості:

- предмети, речі, одяг, квартири, вулиці тощо

- явища **духовного життя суспільства** (наукові теорії, забобони), **твори мистецтва, фольклор**) (psychology-naes-ua.institute)

Впевненість людини у конкретній культурі - культурна ідентифікація, ототожнення із конкретною групою, етнічною групою, нацією, расою, людством; сприйняття традиції та цінності зарубіжної культури, ставлення до представників зарубіжної культури та їх оцінка, сприйняття цінності, традиції та звичаїв цієї культури.

Неприйняття чи нерозуміння (небажання розуміти) іноземної культури залишає негативний вплив на міжкультурні відносини та взаємодії. Біржаков М.Б. Вступ до туризму. Св. СПб.:Київ, 2018.С. 407

Місто	2017	2018	2019
Кам'янець-Подільський	+	+	+
Чернігів	-	+	-
Запоріжжя	+	+	-
Львів	+	+	+

Табл. 1.2 Показники пізнавального туризму та його стану

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ У ПІЗНАВАЛЬНОМУ ТУРИЗМІ

2.1 Аналіз наявності історико-культурних народних традицій та обрядів

Традиція (від лат. Traditio - повідомлення) часто - це досвід, погляд, перспектива, норма поведінки, звичай, який склався історично і передається з покоління в покоління [3, с. 128].

Цінність народних традицій полягає в тому, що вони є результатом навчальних зусиль та історії людей протягом століть і є абсолютно необхідним освітнім інструментом. Через традиційну систему кожного народу вона відновлює свою духовну культуру, власний характер та психологію свого народу [36, с. 5].

Наполегливість і стійкість традицій не означає їх мінливість. Кожна епоха вносить власні зміни у зміст, розвиває та доповнює старі традиції, заперечує тих, хто втратив своє значення та соціальний сенс.

Україна, завдяки своєму етнічному розмаїттю, відрізняється багатою культурою з багатьма архаїчними елементами, сформованими протягом століть. У кожному народі звичаї - це нероздільний культурний елемент, неписані правила, якими керуються громадяни даної країни у їхньому житті.

У сучасному житті межа між старою культурою та християнством вже розмита, так що невідомо, які традиції - це просто ритуали, наприклад, в українських селах стіни будинків фарбуються синім кольором, що означає відлякувати мух.

Серед українських традицій слід також звернути увагу на красиві, традиційні вишиті сорочки з пухнастими сорочками, звані сорочки, які можна побачити на вулицях України і донині.

Україна, незважаючи на намагання радянської влади запровадити свою марксистську ідеологію, зберегла свій багатий обрядовий календар. Одне з важливих свят - Христове Різдво, яке відзначається 7-9 січня. У цей день, як у християнському Святвечері, ви чекаєте першої зірки, а потім сідаєте до столу, на якому повинно бути дванадцять швидких страв, в т.ч. капустяний суп, кутя з медом, маком та родзинками, рибні страви, вареники та увара (компот із сухофруктів). Подарунки роздають після сімейної вечері. Наступного вечора будинки відвідували колядники, які збирали подарунки. Ще один популярний український звичай – Маслениця. Звичай асоціюється з прощанням із зимою та привітанням весни. Маслениця відзначається в останній тиждень перед Великим постом. Танці та млинці - невіддільні елементи цього свята. Колись вважали, що їсти млинець це означає з'їдати шматочок сонячного тепла і сили.

Важливим весняним святом є Великдень. Традиційно слід відвідувати цілу нічну службу у пасхальну ніч. Люди приходять до церкви з кошиком, наповненим писанками та пасками. Опівночі починається, і вся служба триває до ранку. Як і в християнській традиції, Великодня неділя починається зі святкового сніданку. У цей день українці вітають один одного словами "Христос Воскрес", що означає, що Христос воскрес. За традицією, через тиждень після Великодня в Україні вшановують пам'ять та відвідують мертвих. У цей день родичі загиблих збираються на українських кладовищах і згадують теплі моменти з загиблими. За традицією, їжу та напої слід ділити з померлими. Тому горілку наливають у склянки, решту наливають на могилу, лише після цього живі можуть почати пити.

Великим святом, хоча і язичницьким, є Купала, який відзначається 7 липня, поєднаний з християнською св. Івана Хрестителя. Купальський фестиваль вважається найромантичнішим, вечірня розвага - стрибки в багаття, які виконуються донині. Колись вважалося, що сильний стрибок принесе багато здоров'я, і вдалий стрибок закоханих віщує їх скорошне весілля. Якщо хтось зазнав невдачі, це може означати, що він буде в біді весь

рік. З традицією асоціюють ще з тим, щоб випустити вінки дівчатами на воду. Здавна вважається, що в цю ніч зацвітає чарівна квітка папороті, і хто її знайде, той придбає всі скарби землі.

Топ українських забобонів:

- Одним із забобонів в Україні є традиція, що після народження дитини, аж до хрещення, незнайомців не можна пускати додому. Це пов'язано з вірою, що ці люди можуть погано впливати на дитячу душу.

- Якщо є дитина, яка не досягла віку одного року, вам нічого не потрібно позичати, особливо ввечері.

- Для здорової дитини його купують з додаванням святих трав і квітів. Для краси в ванну для дівчинки додають мед, іноді молоко, а для мудрості книги кладуть під ванну дитини.

- Деякі українські селяни вважають, що kota, старшого за тринадцять років, слід утилізувати вдома, адже в цьому віці він стає розумнішим і мудрішим за людину і може втілити деякі злі сили.

Існує два типи українських обрядів - сімейні та календарні. Перший тип обряду **тісно пов'язаний з розумінням людей важливості події в житті** (repository.ldufk.edu.ua) однієї родини або окремої людини. Сімейні обряди супроводжують церемонії народження, шлюб та похорони. Другий тип обряду спостерігався під час **урочистого святкування початку або кінця деяких сезонів, природних циклів - зими, весни, літа, осені. У давнину обидва** (repository.ldufk.edu.ua) типи були ритуальною системою.

Весілля, а також урочистості у зв'язку з повноліттям або відправка молдих у доросле життя(з ініціативи) відбувалися в певні календарні періоди. Винятком були лише обряди, пов'язані з народженням або похоронами. За давньою українською традицією, весілля відбувалися взимку чи восени.

Традиції та звичаї, що стосуються пологів, традиційно склалися з двох тісно пов'язаних циклів: пологів та після пологів. До них належать вірування, звичаї та ритуали, спрямовані на підтримання вагітності та забезпечення успіху в пологах. Післяпологові обряди призначені для захисту

та очищення матері та дитини, для зв'язку новонародженого з сім'єю, громадою, церквою (хрещення).

Шлюб завжди був однією з найбільш урочистих і хвилюючих подій у житті людини.

Слово "весілля" розглядається як визначення радості та веселощів. Це важливий і святковий момент не тільки для двох молодих сердець та їхніх сімей, але і чудове свято для всіх: близьких і далеких, запрошених і непроханих, для всіх, хто хоче підняти келих на честь молодої пари.

Українські весілля традиційно поділяються на три цикли: до весілля, весілля та після весілля. Кожен цикл складався з декількох обрядів. Перед весільні обряди включали: запрошення на заручини, полювання, прощання з холостяцтвом. Потім були «весілля» та весільні обряди (сватини, бенкет) [8, с. 169–170].

Деякі з весільних обрядів збереглися і досі використовуються, наприклад: холостяк проводить холостяцьке життя напередодні весілля; перед шлюбом батьки благословляють нареченого і наречену;

Весілля; молодих людей із Церкви зустрічали хлібом-сіллю, а традиція говорить, що кожен, хто вкусить більше хліба, стане головою сім'ї тощо.

До згаданих вище обрядів можна додати ті, які нещодавно використовувались **під час весілля**: кидання весільного букета нареченої, крадіжка нареченої **та її взуття, обряд викупу нареченої друзями нареченого та інші**.

На (smekni.com)йсумніші (smekni.com) та найтрагічніші моменти, які переживає сім'я, коли хтось із її членів залишає світ раптово або після тривалої хвороби. Тож **слід віддати йому останню честь і гідно проводити його душу**.

Існувала традиція: після похоронної відправи в церкві, над могилою, крім звичайного плачу жінки ще й голосили.

Голосіння - це (smekni.com) фольклорно-поетичні твори, засновані на ідеї, що померлий живе у невідомій далекій країні, але його стосунки із

середовищем, в якому він проживає до своєї смерті. Під час оплакування померлого звернулася жива людина, яка відповідала йому стражданням і жалем і просила повернути його [8, с. 190–192].

Традиційно одразу після похорону в будинку померлих проводили похоронну трапезу з обов'язковим обрядовим блюдом - коливо (варене пшеничне чи ячмінне з медом) - знак єдності всіх живих людей.

Покійного поминали відразу після похорону, на дев'ятий та сороковий день і через рік. Крім того, державні служби проводилися щотижня після Великодня - прощання з усіма померлими предками [8, с. 194].

Український календар та домашні звичаї та обряди пройшли важкий і довгий шлях розвитку. Таку назву вони отримали через зв'язок із календарними циклами (зима, весна, літо та осінь), від яких безпосередньо залежало життя наших предків [39, С. 123].

При розробці дипломної роботи можна встановити, що календарно-побутові звичаї та обряди включають:

- народний календар;

- світський календар;

- церковний календар;

- національні свята, під час яких (smekni.com) відзначалися деякі обряди.

Народний календар створений давно. Фермер вирощував зерно, випасав худобу тощо та реєстрував усі атмосферні зміни з (smekni.com) точки зору позитивного чи негативного впливу на результати своєї праці. Оскільки основним заняттям населення завжди було сільське господарство, календар українського народу по праву можна назвати господарським або сільськогосподарським календарем.

Вирощування зернових вимагало багато знань про опади, клімат, ґрунтові умови, рослини тощо. Тож було важливо усю суму енциклопедичної народної мудрості звести до певної системи, яка б мала

практичну користь.. До певної міри (about-ukraine.com) народний календар відновив дохристиянський світогляд селян.

Основою сільськогосподарських робіт в цій галузі для українського фермера були знання, набуті століттями про ріст та догляд за рослинами. Сільськогосподарський календар був зосереджений на визначенні довготривалих спостережень кліматичних факторів, що сприяють успішному висіву деяких культур.

Сільськогосподарська весна зазвичай починалася наприкінці березня, коли пагорби були майже сухими і засіяні вівсом та ячменем. Трохи пізніше, на початку квітня, горох сіяли на більшій частині України, і лише тоді їх засівали ярої пшеницею чи житом [39, с. 171-173].

Народні спогади та художні ремесла - одна з історично обумовлених організаційних форм народної творчості.

Щодо традиційного українського, то декоративно-прикладного мистецтва то воно є одним із найсучасніших у світі. Україна завжди була відома своїм декоративно-прикладним мистецтвом.

Наші дні були пам'ятками народної творчості:

- вишивка;
- одяг;
- декоративне плетіння;
- художня кераміка;
- різблення;
- шкіряні вироби;
- художнє оздоблення металу, що враховує його високі художні якості.

Вишивка - це справжній вид декоративно-прикладного мистецтва, в якому ви вручну вибираєте та створюєте на різних тканинах, шкірі та такі, які виготовляють із застосуванням лляних, шовкових, вовняних ниток, а також намистин, перлів, дорогоцінного каміння [43 с. 85].

Зразки найдавнішої вишивки в європейських музеях підтримуються з V століття. В Україні пам'ятки української вишивки збереглися за останні століття (найбільше в музеях).

Загальна популярна думка у туристів про досить чіткі місцеві скульптурні, латунні, керамічну фігури. Висічення по дереву, скульптурна справа, поширена в Гуцульському краї.

У гірських районах Карпат, з багатих лісами та різними видами дерев, різьбою по дереву та художникам, вони успішно шукають здорових, побудованих та мисливських будинків, які знають, працюють та побутову техніку. Висічений на всіх видах дерев, але основний матеріал, який використовується для його створення

Ложки, миски, посуд, прикрашені рукодільними картинами, різьбленими предметами, білим кленовим деревом. Їх вирізали різні особистості, тому їх покликали прикрашати скульптури. Виробництво продукції відбувалося з початку саме з сухих виробів. Вже запланований та готовий різьблений посуд починають висікати.

Традиційно з кожним кольором виявляли певну традицію. Вони, мабуть, спробували всю деревину, звичайно, тому що родина процвітала, і там ми також використовували таку родину, і зірки казали, що вони працюють так само красиво, як ці небесні тіла.

Чудові традиції та користувачі, які досягли майстра, вигадали багато творчих художників. Крім того, наро (allrefs.net)дні (allrefs.net) навички використовували гравірування на шкірі, ажурність, нанесення кольорової шкіри, художнє плетіння тонких кольорових стрілок.

Художня обробка металу (мідь, бронза, латунь, нейзильбер) на Гуцульщині – один з найстаріших і найпоширеніших народних промислів. Гуцули називали його мосяжництвом. (allrefs.net)

Що стосується Запорізької області, то обряди і традиції теж присутні, з давніх часів, козацькі мотиви, і козацтво в Запоріжжі, в історично-культурному пізнавальному туризмі грає дуже велику роль, це візитна карта

міста, козаки символізують собою (силу, дух, прагнення, патріотизм) з цього кожен приїжджий турист прагнути побачити козаків, відвідати шоу з кіньми і зануритися в історію козацтва.

У запорізького козацтва, як і у інших цікавих і окремих особистостей почала формуватися обрядовість. Обрядовість козацтва пронизувала всі сфери діяльності і життя. Ймовірно, що навколишнє середовище запорізького козацтва виробила обряди останнім часом існування Січі, хоча цілком можливо, що більшість з них сформувалися і набагато раніше ще в століттях. Обряди і ритуали козаків були безпосередньо пов'язані з тим заняттям, що становило їхнє життя - військовою справою. Воно проходила через весь їхній побут, позначаючись на всьому, що їх оточувало.

Козацькі ради запорожців також супроводжувалися обрядовими діями, так само, як і курінні і паланкові сходки. Поради загальні намагалися приурочити до святкових днів, наприклад, 1 січня, 1 жовтня - свято Покрови, другий і третій день Пасхи. Окремо при необхідності збиралися термінові поради, якщо виникало якесь важливе справу, яка потребує вирішення. Початок ради було ознаменовано ударом в литаври, осавул виносив січовий прапор (хоругви) і ставив його у церкві на площі. У центр ставала старшина, навколо розташовувалися козаки і обмінювалися вітаннями, кланяючись один одному.

Обряди прийому в козаки також мали характер військових дій. Спочатку йшла перша фаза цієї своєрідної ініціації - хлопець відокремлювався від суспільства і йшов у світ. Супроводжувалося це відповідної церемонією - майбутній запорожець проводився «на той світ». Коли новий воїн приходив на Січ, він також проходив обряди, тільки вже прийому. Вони включали урочисту присягу суспільству, присягу на вірність і прийняття православ'я в разі, якщо молода людина був іншої віри. Отримавши статус «Молодика», воїн навчався військовій справі, знайомився і вчився дотримуватися правил повсякденного життя в суспільстві і

поведінки справжнього козака. На цей період його всіляко принижували, підкреслювали його залежне стан в поведінці, взаємовідносинах і навіть (zp.edu.ua) у зовнішньому вигляді. Так проходила друга фаза як перехідна до наступної. Тепер молодики були об'єктом для биття, принижень, виконували дрібні і іноді навіть принизливі доручення, були служителями при старшині (zp.edu.ua) та інших козаків, які вже мали певний і досить високий статус.

Стати козаком-запорожцем було не так вже й легко: випробування могло складатися, наприклад, з ужитку досить брідкою їжі, або їзди на дикому коні. У випробування могла входити завдання пройти над (zp.edu.ua) Дніпровської кручею по колоді, попередньо гарненько випивши, або проплисти на човнах по Дніпру. Випробування могли бути на винахідливість або у вигляді різноманітних інших незвичайних і складних завдань. Тільки пройшовши через всі (zp.edu.ua) ці випробування з честю, ініційований міг бути допущений до морського походу на турків. Коли ініціація вважалася успішно пройденою, новий козак був прийнятий в один з куренів Січі і брав нове ім'я - це означало його нове народження вже не як простої людини, а як січового козака.

Календарні свята козаки і селяни відзначали по-різному. Селяни, наприклад, зустрічали свята аграрними обрядами, тому що це було прямо пов'язане з їх сферою діяльності і життям. У козаків такі дні відзначалися святковою церковною службою і хресними ходами. Хрещення козаки святкували салютом з рушниць і гармат. Різдво або Великдень були пов'язані з поздоровленням кошового і старшини, з урочистим врученням їм подарунків. На всі свята дуже часто відбувалися кулачні бої.

Але були й такі козаки, які проводили традиційні обряди, пов'язані з аграрною сферою діяльності. Це були ті, (zp.edu.ua) хто жив в зимівниках. З огляду на те, що козакам були притаманні полювання та риболовля, запорожці і дії виконували обрядові, пов'язані з цими заняттями. Наприклад, задобрювали духів, які володіють стихіями, або поєднували рибальські та

мисливські роботи з календарними обрядами. Також не були чужі магичні дії, які повинні були забезпечити успіх тим, хто займався цими промислами. Під час війни також до певних дій прив'язували обрядові дії і змови, адже вони могли вберегти козака від кулі, ворожої шаблі, могли надати допомогу в перемозі над ворогом.

Деякі з обрядів, про які вище йшла мова, відомі дослідникам з джерел XVI століття, щось зафіксовано трохи пізніше, деякі дані взагалі були реконструйовані вченими і етнографами. Однак як би там не було, але є всі підстави стверджувати, що козацька обрядовість формувалася одночасно з формуванням і розвитком військового козацтва. (etnoxata.com.ua)

2.2. Перелік головних пам'ятних та культурно-історичних об'єктів в Запорізькому регіоні

Запоріжжя - має давню історію. На думку археологів, поселення в сучасних Запоріжжях відомі вже з середньостиглої культури (5 - середина IV тис. До н. Е.) - залишки давнього поселення були знайдені у північно-східному куті острова Хортиця. Ще одна відома археологічна пам'ятка - Вознесенський комплекс - кам'яна споруда, пов'язана з хозарами, болгарським ханом Аспарухом (VII ст.) Або князем Світославом Ігоровичем (X століття).

У 10 столітті під час правління Київської Русі під час правління Ігоря та візантійського імператора Костянтина VII Багрянний переходили Дніпро через територію сучасного міста - це транспорт Краї поблизу острова Хортиця (Острів святого Григорія), Транспорт Кічка (від турецьких «кічкас» - транспортні карти 18 століття - Великий татарський перехід). На південній околиці Хортиці знаходився вагон та місто Протолча, між гирлами річок Мокра Московка та Нижня Хортиця знаходився форт Дніпра [10].

У 1103 році поблизу острова Хортиця руські князі Святополк Київ та Володимир здобули вирішальну перемогу над половцями. (uk.wikipedia.org)

Багата на події історія міста, в якому знаходився один з наддніпрянських Сичов, залишила багато слідів у зовнішньому обліку сучасного великого міста. Славне козацьке минуле краю покланяється в місті гідно, в тому числі через монументальне мистецтво.

Також у Запоріжжі є численні пам'ятники на честь подвигу радянських солдатів та простих людей під час Другої світової війни.

Список пам'яток:

- Екіпаж танків Т-34 - Екіпаж танків Т-34: його командир, лейтенант, Герой Радянського Союзу (посмертно) Микола Яценко, ст. Сержант Георгій Барикун та ст. Сержант Михайло Лебедев, який разом із кулеметною ротою вперше прорвався (і загинув у вуличних боях) під час визволення Запоріжжя від німецько-фашистських загарбників у жовтні 1943 року.
- «Скорботна мати» - меморіальний комплекс на честь радянських воїнів, які загинули в боях за визволення Запоріжжя від гітлерівської армії. Скульптор - В. Дубінін.
- 152-гаубиця МЛ-20 - пам'ятник гаубиці Другої світової війни.
- Пам'ятник слави, встановлений на перехресті (форсуванні) Дніпром у жовтні-листопаді 1943 р. - Скульптори - А. А. Балакальчук, Б. І. Раппопорт, М. М. Худас, архітектор - Ю. Єгоров, інженер - Ю. cuszczynski
- Радянські льотчики, які визволили Запоріжжя під час Другої світової війни - у 1974 р. На честь радянських пілотів, які брали участь у Другій світовій війні, було встановлено МіГ-19, пізніше у 1997 році. Його замінив відновлений воїн під час Ла -5 війни.
- Солдати-водії - машина "ЗІС-5" - Солдати-водії, які брали участь у Другій світовій війні.
- металурги із Запорізької фабрики під час Другої світової війни.

- працівники заводу "Дніпроспецсталь" під час Другої світової війни
- Солдати 3-ї батареї протиповітряної оборони.
- ОВ Зима - резиденція студентів, керівник будівництва Дніпровської ГЕС.
- Богдан Хмельницький - Пам'ятник українському гетьману Богдану Хмельницькому.
- Жертви Голодомору в Україні (1932–1933)
- «Літаючі журавлі» - розташовані на місці братської могили, в якій у 1941–1943 роках було розстріляно 4940 військовополонених та командирів
- Літаки авіації загинули під час Другої світової війни.
- На честь першої перемоги Богдана Хмельницького над поляками.
- Відповідно до рекомендацій Запорізької обласної комісії з ліквідації символів тоталітаризму та повернення історичних назв (www.zoda.gov.ua) в регіоні, з вулиць Запоріжжя також були вилучені інші пам'ятники та таблиці:
 - Пам'ятник Кузьміну Анатолію Миколайовичу, міністру металургії заліза СРСР у 1949–1954 рр. (Вул. Південне Шоссе, 70)
 - пам'ятна дошка першому секретареві обласного комітету Комуністичної партії Запоріжжя (вул. Луковського 66)
 - пам'ятна дошка на честь перебування на заводі чорних сплавів М.І. Калініна та Орджонікідзе
 - Пам'ятна дошка Михайлу Васильовичу Андросову (1920–1962), лідеру комсомолу передвоєнного та післявоєнного Запоріжжя, партизанському розвіднику, секретарю райкому КПУ
 - Меморіальна дошка Л.І. Брежнєва (на перехресті вулиць Олександрівська та Дніпровська)

- Меморіальна дошка Дробязко Василю Івановичу (1900–1919), революціонеру, члену 1-го Радянського полку.
- Пам'ятна дошка Грязнову Івану Кенсоровичу, члену виконавчого комітету районної ради депутатів трудящих та селян (вулиця Фортечна).

2.3. Загальні відомості про історико-культурні туристичні центри Запорізької області.

З відтворенням туризму та культури, історичної пам'яті та поверненням до старих традицій запорозького козацтва у національному заповіднику «Хортиця» створено історико-культурний комплекс «Запоріжжя». Це квадратне зображення козацької столиці, яка представляє основні споруди, характерні для Запорізької Січі: церкву, чати, будинок отамана Коси, офіс, військовий скарб, школу та армію.

У передмісті: кухня, кераміка, таверна та "грецький будинок" для гостей. Історико-культурний комплекс «Запорізька Січ» на острові Хортиця сповнений спільної картини такого унікального явища, яке має невелике місце в історії запорозького козацтва в Україні. Запорізька Січ - столиця козацької країни, серце далеких лицарів та центр козацької свободи, що існує з середини 16 століття з часу Дніпра. Третя Апіхозна Січ була створена до 1775 року, що було пов'язано із становленням та розвитком українського козацтва в українських країнах між Дніпром та південним жукам, які згодом були засновані татарами. Особисті козацькі дивізії, які ґрунтувалися на економічному розвитку цих районів і проводили всю прогулянку з татарами, були змушені будувати укріплення для власної безпеки. На Землі було 8 запорізьких січів. Вони розташовані в районах Запорізької, Наддніпрянської та Херсонської областей. Поява колишнього пов'язане з ім'ям Д. Вишневецького. На 1 поверсі. 1950-ті роки, здійснені о. Мала Хортиця (обіцяний острів Байда) - замок, який став суцільним козаком і суцільним дальнім походом проти татар. 700-річний запорізький дуб був місцем

паломництва мільйонів людей. Вчені вважають, що його реальний вік - понад дев'ять століть. Найважливіші та найцінніші відомості про культ святого дуба можна знайти у працях літописця 10 століття нашої ери Костянтина Кармазінова. Спільні археологічні розкопки підтверджують факти, представлені у старому рукописі. Розуміння величезного значення 700-річчя Запоріжжя як пам'ятки природи в контексті історико-культурного розвитку України до 10-ї річниці незалежності України, історико-культурного центру «700-літнього віку »

1. «Запорізький дуб»

Зараз територія історико-культурного комплексу знаходиться під патронатом Всеукраїнської федерації мігрантів козацького мистецтва "Здоров'я ". Центр має майданчики для професійних козацьких театральних вистав. Історико-культурні " 700-річний Запоріжжя Дуб " -Комплекс вже видно на багатьох туристичних схилах і пропонує перспективи для подальшого розвитку. В межах комплексу розташовані козацькі театри колишньої" Запорізької спа ". До об'єктів історико-культурного центру" 700-річний запорізький дуб "належать: музей Запоріжжя - Дуба, каплиця Пресвятої Богородиці, театр козацької битви «Спаситель Запорізький», ігри для дітей, верховий їзд та верховий спорт, закінчуються нотами та ін.

2. «Запорізька Січ»

Займаючись відтворенням культурно-пізнавального туризму, історичною пам'яттю та поверненням до багатовікових традицій запорозького козацтва у Національному заповіднику «Хортиця», створено історико-культурний комплекс «Запорізька Січ». Це узагальнене зображення козацької столиці, що показує основні споруди, характерні для Запорізької Січі: церкву, хати, будинок отамана Косі, канцелярію, військову скарбницю, школу, гармати. У передмісті: кузня, гончарня, таверна та «грецький дім» для гостей. Історико-культурний комплекс «Запорізька Січ» на острові Хортиця має на меті надати сучасну картину такого унікального явища, яке мало місце в історії Наддніпрянського козацтва в Україні. Запорізька Січ - столиця

козацької землі, серце низових лицарів та центр козацької свободи, що існував поза Дніпром з середини XVI століття. до 1775 року.

Створення 3-ї Апіхозької Січі пов'язане з процесом формування українського козацтва та їх освоєння українських земель між Дніпром та Південним Бугом, спустошеними раніше татарами.

Численні козацькі війська, які займалися економічним розвитком цих земель і вели суцільну боротьбу проти татар, були змушені будувати укріплення для власної безпеки. (naurok.com.ua) Там чергувались 8 Запорізьких Січів. Вони були розташовані на території сучасних областей Запоріжжя, Дніпропетровська та Херсона. Поява першого пов'язана з іменем Д. Вишневського. На 1 поверсі. 50-ті роки 16 століття. заснований на священика Мала Хортиця (нині острів Байда) - замок, який став козацькою фортецею і претендує на масштабний похід проти татар. Запорізький дуб, що становить 700 років, протягом століть був паломницьким місцем мільйонів людей. Вчені вважають, що його справжній вік - понад дев'ять століть.

Лівобережний район називався "шостим поселенням" або "Соцмісто". Його плани включали будівництво одного блоку будинків із лише двокімнатними квартирами, другого - будинків із трьома спальнями, третього - лише будинків комун, четвертого - гуртожитків тощо. Таке планування повинно було відповідати новий принцип містобудування - розділення житлових та громадських територій. Автором багатьох капітальних будинків був відомий московський архітектор В. Веснін. У 1932 р. Проект на будівництво Великих Запоріжжя було затверджено. Він передбачав будівництво семи районів на обох берегах Дніпра і розраховувався на 30 років. За його словами, 50-70% території мали бути виділені під зелень, і лише 15-20% під будинки. Фабрики та житлові садиби повинні були бути відокремлені зеленою зоною протяжністю 1-6 км. Проект, який завоював золоті медалі на міжнародних виставках у Парижі та Нью-Йорку в 1938 та 1939 роках, був лише частково реалізований до початку війни.

У 1947 р. За проектом групи харківських архітекторів на чолі з Г. Вегманом розпочався ремонт старих сотмістичних будівель та будівництво нових. Під час консерваційних робіт архітектори намагалися надати будинкам вигляд до війни. В деяких випадках старі будівлі збільшувались на кількість поверхів, а на фасад додавали художні елементи. Дахи нових будинків почали прикрашати вежами з шпилями, а їх фасади - пілястрами, арками та ліпниною з прикрасами. Сьогодні, перебудований за частково зміненим планом, Соцмісто залишається унікальним архітектурним комплексом, який включений у екскурсію. Проспект Леніна - центральна магістраль міста Запоріжжя, яка простягається від Привокзальної площі станції Запоріжжя I до однойменної площі біля Дніпрогесу. У різні часи деякі частини сучасного проспекту називали Поштовою, Столбовою, Великою, Головною, Верхнею, Поліцейською, Соборною, Карлом Лібкнехта та ін. З 4 січня 1952 року Алея була названа на честь радянського лідера В. І. Леніна. За більшістю даних, проспект має загальну протяжність 10,4 км (Google.map - 11,3 км), що робить його одним із найдовших у Європі. Проспект Леніна (в межах проспекту Металургова до торгового центру "Україна") - логічне просторове та архітектурне продовження "соціалістичного міста".

Проспект має специфічну архітектуру, і більшість державних установ, муніципальних соціокультурних установ, торгових центрів, розважальних та інших об'єктів розташовані на ньому або в безпосередній близькості. Дніпровська ГЕС - найбільша ГЕС з Дніпровського каскаду. Проект будівництва підготував професор І.Г. Александров. Архітектурний проект гідроелектростанції був виконаний відповідно до проекту, розробленого під керівництвом російського архітектора В.О. Весніна. Гребля Дніпровської ГЕС використовується для транспортних сполучень між лівим та правим берегом міста. У 1927 р. Було створено Дніпрогес. 1 травня 1932 р.

Перший блок постачав промислову електроенергію, а ГЕС було відкрито 10 жовтня цього року. Окрім забезпечення дешевою електроенергією для національної економіки, Дніпрогес дав можливість

створити умови для судноплавства по Дніпру від його верхніх берегів до Чорного моря. Під час Великої Вітчизняної війни дамба ГЕС була знищена.

3. «Острів Байда»

Острів у Старому Дніпрі, гілка Дніпра, у місті Запоріжжя між островом Хортиця та околицями Бабурки. Острів містить багато таємниць, що робить його цікавою пам'яткою Запоріжжя. Площа острова Байда сьогодні становить 7 га.

Це означає, що люди живуть на островах у 4-3 тис. До н. Острів весь час був зупинений. Поселення на островах відбулося в давнину, в перші роки нашої ери, в часи Київської Русі. У 1556 р. Князь Дмитро Вишневицький із Волині створив дерев'яну міську фортецю на Малій Хортиці, яка була прототипом Запорізької області. Шукаємо залишки укріплень. Під час розкопок були знайдені монети XVI ст., Фрагменти шаблі, шаблі, наконечники стріл та стріли. Князь все життя мав Байду, відмовившись від середнього імені острова.

У стародавній козацькій думці прославляли легендарну козацьку Байду, ототожнювали активні історії з князем Вишневецьким, який був створений у середині шістнадцятого століття на островах, що несуть острів островів. Цей острів, відомий у джерелі як "Замок Хортицьких", у сучасній літературі часто згадується як "перша запорізька родина". Замок Байда (тоді Мала Хортиця) був просіяний з 1552 по 1557 рік - турецько-татарське місце після тривалої облоги було захоплено та знищено. Результати археологічних та гідроархеологічних досліджень 1990-х та 2000 років підтвердили розташування поясу князя Вишневецького на островах.

У 1557 р. Кримський хан Девлет та Гірей намагалися захопити фортецю Вишневецького. Бійки тривали 24 дні. Фортеця чинила опір. І хан був змушений відступити. У 1558 році він з'явився в цій країні. Цього разу Дмитро Вишневецький втратив велику кількість людей, коней та засобів для існування. Він був змушений відступити до Канева та Черкас. Після від'їзду козаків з Хортиці місто Байді було знищено татарами.

У 18 столітті, у 1736–1739 роках, було збудовано верф і побудована невелика фортеця.

На карті XVIII століття острови Байда великі в сучасних місцях. Повені та повені зміли землю в південній частині Вірви, яка не є захищеною стіною скелета.

У 70-ті роки острів став скорочуватися. Він був відкритий з дня запуску машини "ДніпроГЕС"-2. Острів постійно змінюється виводком.

У 1980-х ситуація змінилася. Мала Хортиця прибрана. Тут була створена туристична база. Перейшовши до статусу, ви побачили, що тут було побудовано середовище. Для усунення змін на острові був побудований хмарочос із їжаками. У Малій Хортиці живуть також дикі гуси, фазани та куріпки.

Лівобережний район називався "шостим поселенням" або "Соцмісто". Його плани включали будівництво одного блоку будинків із лише двокімнатними квартирами, другого - будинків із трьома спальнями, третього - лише будинків комун, четвертого - гуртожитків тощо. Таке планування повинно було відповідати новий принцип містобудування - розділення житлових та громадських територій. Автором багатьох капітальних будинків був відомий московський архітектор В. Веснін. У 1932 р. Проект на будівництво Великих Запоріжжя було затверджено. Він передбачав будівництво семи районів на обох берегах Дніпра і розраховувався на 30 років. За його словами, 50-70% території мали бути виділені під зелень, і лише 15-20% під будинки. Фабрики та житлові садиби повинні були бути відокремлені зеленою зоною протяжністю 1-6 км. Проект, який завоював золоті медалі на міжнародних виставках у Парижі та Нью-Йорку в 1938 та 1939 роках, був лише частково реалізований до початку війни.

У 1947 р. За проектом групи харківських архітекторів на чолі з Г. Вегманом розпочався ремонт старих сотмістичних будівель та будівництво нових. Під час консерваційних робіт архітектори намагалися надати будинкам вигляд до війни. В деяких випадках старі будівлі збільшувались на

кількість поверхів, а на фасад додавали художні елементи. Дахи нових будинків почали прикрашати вежами з шпилями, а їх фасади - пілястрами, арками та ліпниною з прикрасами. Сьогодні, перебудований за частково зміненим планом, Соцмісто залишається унікальним архітектурним комплексом, який включений у екскурсію. Проспект Леніна - центральна магістраль міста Запоріжжя, яка простягається від Привокзальної площі станції Запоріжжя I до однойменної площі біля Дніпрогесу.

У різні часи деякі частини сучасного проспекту називали Поштовою, Столбовою, Великою, Головною, Верхню, Поліцейською, Соборною, Карлом Лібкнехта та ін. З 4 січня 1952 року Алея була названа на честь радянського лідера В. І. Леніна.

За більшістю даних, проспект має загальну протяжність 10,4 км (Google.map - 11,3 км), що робить його одним із найдовших у Європі. Проспект Леніна (в межах проспекту Металурга до торгового центру "Україна") - логічне просторове та архітектурне продовження "соціалістичного міста".

Проспект має специфічну архітектуру, і більшість державних установ, муніципальних соціокультурних установ, торгових центрів, розважальних та інших об'єктів розташовані на ньому або в безпосередній близькості. Дніпровська ГЕС - найбільша ГЕС з Дніпровського каскаду. Проект будівництва підготував професор І.Г. Александров. Архітектурний проект гідроелектростанції був виконаний відповідно до проекту, розробленого під керівництвом російського архітектора В.О. Весніна.

Гребля Дніпровської ГЕС використовується для транспортних сполучень між лівим та правим берегом міста. У 1927 р. Було створено Дніпрогес. 1 травня 1932 р. Перший блок постачав промислову електроенергію, а ГЕС було відкрито 10 жовтня цього року.

Окрім забезпечення дешевою електроенергією для національної економіки, Дніпрогес дав можливість створити умови для судноплавства по

Дніпру від його верхніх берегів до Чорного моря. Під час Великої Вітчизняної війни дамба ГЕС була знищена.

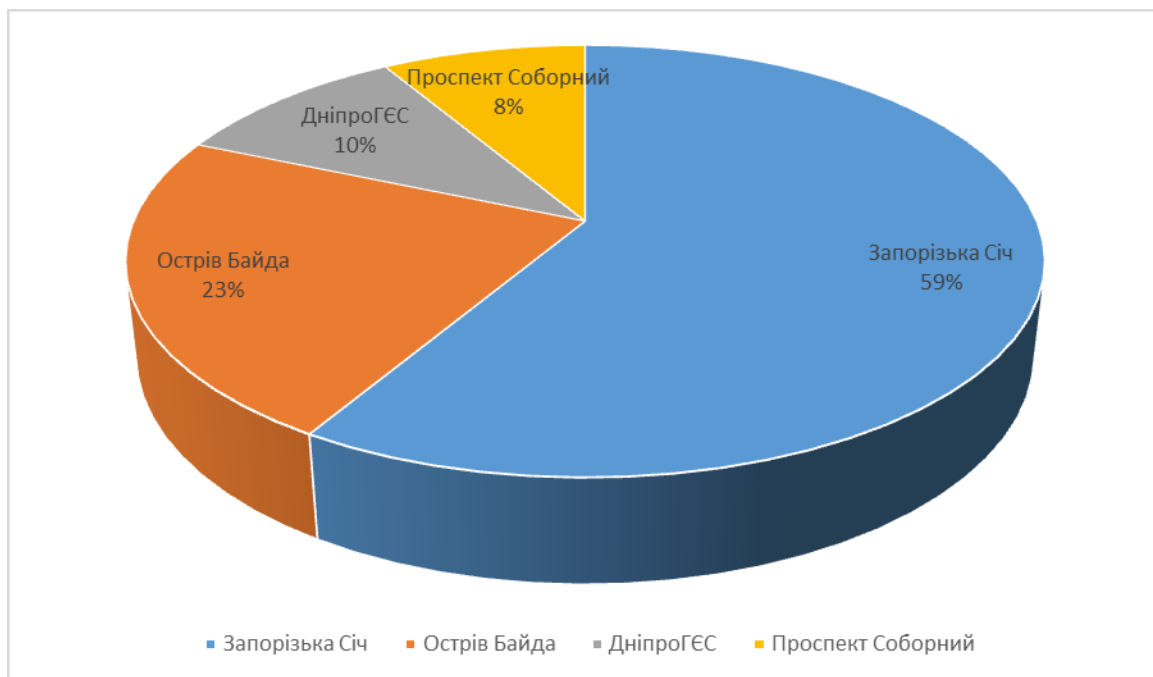

Рис.2.1 Попит та інтерес туристів (опитування) за 2019 рік

Також до культурних популярних місць Запоріжжя відносять:

1. Меморіально-туристичний комплекс "Протовче"

Територія комплексу є пам'яткою середньовіччя, адже на цих територіях розташовувалися поселення XI XIV ст. в південно-західній частині острова. Яка займає площу 15 га, була відкрита археологом А. Бодянським в 1976 році.

Протягом 1976-1980 років розкопки продовжили Т. Шевченка та А. Сокульський, які досліджували 3286 м² площі поселення.

Потужність культурного шару 0,9-1,5 м. У нижньому культурному шарі розкопані залишки типових землянок і напівземлянок древньоруської епохи XI-XII ст. площею 12-50 м² з глинобитними і печами-каменками.

У верхньому культурному шарі виявлено залишки наземних (дружинних) жител площею 96-180 м² XI-XIII ст.

Вивчення матеріалів, знайдених при його дослідженні, дозволяє ототожнити це поселення зі згадуванням про нього в давньоруських літописах від під 1103, 1190, 1223 роками під назвою «Протовче».

Наявність серед залишків поселення великих жител з печами типу козацьких куренів, цікавий інвентар (наконечники списів, наконечники стріл, ножі, шпори, фрагменти великих чавунних казанів, тарної керамічного посуду (амфори, піфоси) дозволяють стверджувати, що дане поселення було засновано бродниками, яких сучасна історична наука розглядає як попередників козаччини.

У XIII XIV ст. о. Хортиця був в залежності від татар. Будівництво перших укріплених поселень тут пов'язані з періодом появи на історичній арені Мамає і його боротьбою з останнім з ханів - Сарай аль Джедід Кідільбеком. Знайдена монета Кідільбека на поселенні свідчить про те, що воно існувало принаймні до 1361 року.

У 1363 році в південній частині русла Дніпра після битви на Синіх Водах підходять війська литовського князя Ольгерда. До кінця XIV в. литовський князь Вітовт встановлює межі вздовж Дніпра. Хортиця виявляється в межах Литовського князівства. Про що свідчить згадка в письмових джерелах за 1552 рік щодо догляду Кушугум і Протовче, як про таких, які спочатку належали князям польсько-литовської корони.

Сьогодні на території комплексу практично неможливо побачити археологічних знахідок часів поселення, але можна насолодитися безкрайними принадами острова, побачити неперевершену природу Дніпровських плавнів. Унікальний пам'ятник природи **зона абсолютної заповідності: (hortica.zp.ua)** озера, протоки і затоки, острівці - залишки безкрайнього плавневого масиву Запорізького Луга.

2. Хортицькі плавні

Хортицькі плавні - (hortica.zp.ua) це територія повної заповідності. Тут водиться велика кількість різних видів тварин, риб, птахів, комах, серед іншого - **рідкісних**.

Крім того, в плавнях зустрічається велика частина найстаріших дерев Хортиці, в тому числі і вікових дубів. Завдяки тому, що втручання людини в природу тут мінімально, в плавнях зберігається незаймана природа, що стала домівкою для сотень видів тварин. З огляду на, що такий природний світ розташувався поблизу географічного центру величезного промислового міста, плавні Хортиці можна повноправно вважати справжнім дивом нашої природи. У плавнях Хортиці діє найбільш строгий режим заповідності, відвідувати їх рекомендується тільки на території спеціально облаштованій екскурсійної стежки в урочищі Протолче, дотримуючись максимальну тишу і обережність, щоб не потривожити живуть тут звірів і птахів. (hortica.zp.ua)

3. Замок Вальмана

Серед пам'яток, які збереглися до нашого часу від менонітської колонії Розенталь Замок Вальмана - один з найбільш примітних пам'ятників архітектури, побудований в німецькому варіанті модерну - югендстіля.

3-поверховий палац з великою кількістю арок вікон, дверей і балконів. Найцікавіша особливість будівлі (moreinfo.ua) - кожна з його чотирьох сторін виглядає абсолютно оригінально і не схожа на інші. Якщо детально розглянути всі фасади квадратного будівлі неможливо з першого погляду визначити головний фасад, адже кожна сторона забудови за своїм архітектурним змістом неповторна.

Парадний вхід в будівлю розташований з північного боку. Цей фасад підкреслений двома кутовими ризалітами. Між ризалітами влаштовані поверхові лінії суцільних балконів. Ярус першого поверху у вигляді тригранного еркера з напівциркульними вікнами переходить в балкон другого поверху; западає площину стіни мезоніну оформлена напівциркульній прорізом балконних дверей і складної форми фронтоном, на якому встановлений шпиль.

Східний фасад будівлі має асиметричне рішення з центральним, злегка виступаючим округленням в плані, ризалитом. Ярус ризалита першого поверху служить основою балкона другого поверху. Вінчає ризаліт мезонін з

тригранним еркером. Фасадна стіна мезоніну має силует шпиля складної форми з **навершиєм** для шпиля. Пружні арки і нерівномірно розташовані вікна - потрійні, подвійні, одинарні проривають поверхню стіни фасаду.

Південний фасад прикрашений потрійним вікном і шпилем, має трапецієподібний **силует**.

Західний фасад акцентований центральним тригранним еркером, його шпиль служить фоном **напівкупольним закінчення** з вікном - **люкарн**.

Дах в будівлі складної форми: діагональна розкладка покрівельних металевих листів нагадувала луску дракона. (moreinfo.ua) Силует даху доповнювали пічні і камінні димохідні труби. Автор також ретельно продумав внутрішнє планування приміщень: **двухмаршевая сходи** мала зручний зв'язок з великим світлим холлом. Всі приміщення вирішені в квадратних пропорціях.

Замок був побудований для відкриття дошкільного закладу в кін. XIX-поч. XX ст. дружина відомого промисловця Андреаса Вальмана - Катаріна Вальман закінчила курси по організації дитячих **садів** в Німеччині. Повернувшись, вона задумала побудувати на території колонії **спорудження** для виховання маленьких дітей. **На той час** в Росії такого типу закладів ще не існувало. Відкрити дитячий заклад не встигли, його добудували вже після революції.

У радянські **часи** замок входив в комплекс **Педагогічного училища**. За деякими даними, там був гуртожиток, а вже в 1980-х роках став районним відділом освіти, який там розташований **сьогодні**.

Будівля **будувалося** для розміщення дитячого садка, але вже потім по неймовірно помпезною архітектурі його **стали називати «Die Burg»**, що в перекладі з німецької мови - замок. (moreinfo.ua)

4. Вознесенівський парк

Цікаве місце для відпочинку в г. Запорож'є. Каскад фонтанів «Веселка» стане самим знаковим орієнтиром позначення місцезнаходження

цього парку. Дане місце одне з тих, що викликає великий інтерес у жителів і гостей Запоріжжя.

Досить давно на тому місці, де він розташований, знаходилося невелике село Вознесенка, власне, звідки і походить назва парку. Зараз площа його становить понад 4,5 гектарів. Територія доглянута і дуже красива. У теплу пору року тут багато зелені, добре помітна робота фахівців з ландшафтного дизайну.

Вознесенівський парк відрізняється наявністю штучного ставу, над яким височить «Міст закоханих». Завдяки цьому це місце користується популярністю у молодят, які після весілля часто приїжджають саме сюди для того, щоб зробити оригінальні і романтичні фотографії.

Однією з особливостей парку є пам'ятник князю Святославу Ігоровичу, що має велике значення для міста. У парку часто проводяться концерти, фестивалі, ярмарки тощо.

Цікаве: на території Вознесенівського парку також є колодязь з відром, за повір'ям, вода в ньому приносить удачу.

5. Музей судноплавства «Чайка»

Єдиний в Україні і один з найбільших музеїв судноплавства в Європі. Який одночасно є музеєм і реставраційним ангаром, де човнам дають друге життя.

Протягом тичелетій територія Подніпров'я і о. Хортиця були свідками нескінченного числа великих історичних подій. Одним з таких подій є російсько-турецька війна 1736-1739 рр. Що стало причиною затоплення великої кількості човнів уздовж берегової лінії острова, які не змогли подолати дніпровські пороги, що постали на шляху до Чорного моря.

У 1999 році на поверхню було піднято головний експонат музею - козацька чайка. А через 5 років з вод Дніпра підняли не менше відому бригантину, обидва судна є свідками війни XVIII століття. Крім Чайки і Бригантини в колекції присутні Дубель-шлюпки і більше 30 якорів козацьких чайок, російських бригантин і голландських галер.

Гості музею мають можливість доторкнутися до історичного минулого козацького народу і зануритися в унікальний світ дивовижною колекції козацьких човнів і якорів, аналогів яких немає у всьому світі.

6. Будинок-башта Козлінера

7-поверховий будинок-башта, побудований в 1949 році за проектом архітектора І. Козлінера.

На першому поверсі спочатку розміщувалося вбудоване кафе, пізніше - продовольчий магазин. Як і тоді перший поверх сьогодні здається під оренду магазинів.

Вхід в житлову частину будинку перебувати з торця. Кватирки розміщуються по 2 на кожному поверсі, з другого по шостий поверх включно. Самий верхній поверх є критою терасою - оглядовим майданчиком. Дах будівлі плоска і має внутрішній водостік.

Фасади будинку-вежі горизонтально поділені на яруси, найбільшою пишності будівлі зраджує саме верхній ярус, деталі якого дають відчуття монументальності і урочистості.

Головним елементом другого ярусу є «вікно палаццо», яке розміщено на фасаді з боку проспекту Соборної. Оформлення вікон стримано і лаконічно, стилізовані під популярні прийоми архітектури італійського Відродження. Кожна деталь модернізована автором, але історичний аналог все таки можливо розглядати.

На особливу увагу необхідно звернути на балкони, які мають різну форму і принцип розміщення. На 7 поверсі - це тераса оформлена потрійними арочними отворами з архівольтами, які спираються на імпости у вигляді пілонів. Нижні частини арочних отворів мають балюстрадні огорожі.

У 2002 році замість плоского даху будинок був покритий металевою двосхилим дахом. Яка була доповнена бельведером зі шпилем. Це нововведення порушило авторську задумку, але додало будівлі ще більшої вишуканості і помпезності.

7. Туристичний інформаційний центр

Туристичний інформаційний центр - це місце-помічник для кожного, хто хоче відкрити для себе місто Запоріжжя, почати свої пригоди або подорож.

Це команда однодумців, які закохані в своє місто і завжди готові поділитися цією любов'ю з жителями і гостями Запоріжжя.

8. Святилище «Триглав»

Язичницьке дерев'яне святилище, розташоване на північному схилі балки Велика Молодняга. (hortica.zp.ua) Сучасне святилище має форму корабля. Розташування дерев'яних фігур богів, згідно пантеону князя Володимира в «Повісті временних літ».

З південного боку розташований Білобог, з північної - Чорнобог; основний Триглав - Перун (по середині), Дажбог (праворуч), Мокош (зліва), перед ними - Собака Симаргл (ніс корабля вказує на схід).

У самому центрі святилища розташована Треба - колона для жертвопринесення, що символізує усічену щоглу корабля - це Стрибог «Бог Вітрів».

У західній частині святилища розташована корми - Хорс у вигляді прямокутного споруди з колод з образами вовків з чотирьох сторін, далі за ним - місце для кормового.

На західному вході на святилище знаходиться Ключник з щілиною для сокири-ключа, і Цур-хранитель з мечем.

9. Скала Верхня Голова

Скала Верхня Голова дає можливість туристам і жителям міста насолодитися чудовою панорамою Старого Дніпра, арочного моста і Дніпровської гідроелектростанцією.

На східному березі острова Хортиця «головами» були названі три скельних виступу - Верхня Голова, Середня Голова і Нижня Голова - південна. У скелі, між водою і верхнім плато, сховалася від зайвих поглядів Зміїна печера. Скала Верхня Голова за однією з версій є можливим місцем останнього бою і загибелі в 972 році великого князя київського Святослава.

10. Запорізький обласний краєзнавчий музей

На сьогоднішній день колекція музею становить понад 110 000 тисяч музейних предметів, з яких понад сотню пов'язані з історією козацтва. Сьогоднішня музейна експозиція розташована в 22-х залах відділів природи, археології та історії.

Серед них такі реліквії як клейноди, холодна і вогнепальна зброя, корабельні гармати і якоря, предмети побуту запорожців, монети, документи XVIII століття. Археологічна колекція в Запоріжжі є однією з найбільших серед обласних музеїв України. Особливий інтерес представляють унікальні пам'ятники епохи бронзи і скіфського часу, періодів черняхівської культури і середньовіччя. Велика і колекція часів визвольної боротьби, і селянського руху під керівництвом Нестора Махна, будівництва Дніпрогесу, Другої світової війни та повоєнної відбудови промислового комплексу Запоріжжя. Багатонаціональна культура Запорізького краю від його заселення в XVIII-XIX ст. представлена в залах «Заселення Запорізького краю». Зали відділу природи привертають численними експонатами флори і фауни степу, лісу (discover.ua) і Азовського моря.

11. Будинок купця Захар'їна П.Л.

Будинок належав купцеві 2-ї гільдії, бургомистра, з 1872 року меру міста Олександрівськ - Захар'їна П.Л.

Точна дата побудови будинку невідома. Будинок багато разів перебудовувався для пристосування до різних потреб.

Спочатку П-образне в плані будівля з підвалом було одноповерховим. Головний фасад виходив на (history.org.ua) вул. Покровську з видом на Свято-Покровський собор.

Перша капітальна перебудова будинку проводилася в 1860-і роки - саме тоді добудували другий поверх. Архітектурне рішення добудови виявилось дуже гармонійним. Для більш повного сприйняття всього будови головні фасади будівлі отштукатурили. Для підйому на другий поверх з боку

двору прибудували дві відкриті зовнішні сходи. У ті роки це був history.org.ua найпоширеніший прийом надбудові других поверхів.

У 1866 році в місті Олександрівську був сформований місцевий орган самоврядування - повітове земство. На перших порах земство не мало власного приміщення і орендувало будинок у купця Захар'їна. Садиба Захар'їна в той час складалася з двоповерхового критого залізом кам'яного будинку, двох одноповерхових будинків - кам'яного і дерев'яного зі зрубів та двох комор.

До 1875 році Управа розташовувалася за цією адресою. Пізніше тут розміститься уездно-телеграфна контора. Будинок продовжать перебудовувати: з'явиться ще одна двоповерхова надбудова до правого крила будинку з боку вул. Покровської. history.org.ua

У роки Першої світової війни в будинку розташовувався військовий госпіталь. У роки Другої світової війни, під час окупації в 1942-1943 років, тут також був госпіталь, але для німців офіцерського складу. Після війни будівля знову пристосували для поштового відділення, яке розташовується тут сьогодні.

12. Будинок блок

Вважати одним з найоригінальніших будинків Другого кварталу (Кварталу-комуни) Соцгорода (Шостого селища). Авторами цього проекту стали архітектори Ш.Орлов і В.Летавін.

Будинок виконував функцію гуртожитку для консультантів будівництва ДніпроГЕСу, але більше по правді нагадував готель з усіма необхідними побутовими приміщеннями.

Щодо зовнішнього вигляду, то акцент був зроблений на головний вхід, де були присутні колонади з круглих стовпів без баз і капітелей. Подовжений фасад будинку з боку вулиці Рекордній в центральній частині мав наскрізний прохід в внутрішній двір. Між «Будинком-блоком» і будинками на проспекті Металургів, раніше існував закритий перехід на другому поверсі.

Ці подовжені фасади були гладко оштукатурені і пофарбовані в білий колір, що надавало дому стриманою парадністю і підтримувало ідею «білої архітектури», яка була присутня при забудові цього кварталу.

13. Арт-галерея Ольги Гречухи

Арт-галерея була створена Ольгою Гречухою в 2019 році для ознайомлення широкого глядача з феноменом авторської ляльки та поширення культури лялькової творчості. Це перша лялькова галерея в Україні. У галереї глядачам представлені п'ять залів, які працюють за різними напрямками:

- Бірюзовий зал - демонструє виставку-продаж робіт сучасних майстрів-лялькарів з усієї України
- Малий блакитний зал - експозиція приватної колекції старовинних ляльок
- Великий блакитний зал - експозиція авторських ляльок, створених засновником галереї Ольгою Гречухою
- Червоний зал - це Музична кімната, де основною прикрасою є піаніно 1898 року
- Білий зал - арт-простір для робіт (cultura.city) сучасних художників і фотохудожників

Саме Цікаві, що в арт-галереї можна навіть створити власну ляльку, яка буде як нагадування про відвідування дивовижного світу іграшок. Можливо, ви створите і свою колекцію ляльок.

14. Старий Олександрівськ

Історичний центр міста Запоріжжя, який зберігся до сьогоднішніх днів по серед індустріального міста-гіганта. Складається він з будівель, які мають статус пам'яток архітектури XIX століття, парків, скверів, музеїв, театрів та ряду історичних споруд, які в минулому були прибутковими будинками.

Олександрівська фортеця і її передмістя перетворився спочатку в поселення, а в 1806 році Олександрівськ отримав статус повітового міста.

У другій половині XIX століття тут з'явилися великі промислові підприємства, такі як: завод сільськогосподарського обладнання Коппа; завод сільськогосподарського машинобудування Я. Бодавського; завод сільськогосподарського обладнання Лепп і Вальмана (сьогодні «АвтоЗАЗ»).

Таким чином, Олександрівськ поступово перетворився в один з центрів сільськогосподарського машинобудування України.

Розвитку міста сприяло будівництво в 1970-х роках залізниці, яка зв'язала Олександрівськ з Москвою і Кримом.

Чотири рази на рік в місті проходили ярмарки, працювало 440 магазинів і 3 банки.

В кінці XIX століття в Олександрівську проживало 63,6 тис. Осіб, налічувалося 7 площ, 95 вулиць, 8500 житлових будинків. У 1893 році провели водопровід, в 1910 році була побудована електростанція.

У місті на початку XX століття було 6 середніх навчальних закладів, 33 початкових школи, 2 училища, Народний дім, 3 кінематографа, 2 міських бібліотеки, 4 театри, 2 міських саду і сквер. Більшість споруд які збереглося до сьогоднішнього дня, є пам'ятками архітектури та історії, які складають величній Старий Олександрівськ в серці міста Запоріжжя.

Сучасні вулиці старого міста були змінені в ході розвитку міста. На зміну плитці прийшов асфальт, газові світильники змінили електричні, яке де в ряди старих будинків вписалися сучасні споруди.

15. Міська садиба Бадовського Я.І.

Міська садиба німецького підданого Бадовського Я.І. побудована на його особистому дворовому ділянці. Була комплексним спорудою і сьогодні збереглася лише її частина, а саме: садибний будинок, флігель і старі ворота.

Це був порівняно невеликий за території, але досить презентабельний в архітектурно містобудівному сенсі комплекс, який належав багатому власнику заводу землеробських машин і знарядь, який був створений в 1870-х роках.

Формування комплексу почалося зі зведенням в кінці XIX в. споруд його зовнішнього параметра - садибного будинку і старих воріт.

У 1911 році в глибині двору був побудований флігель, який зазнав сьогодні помітні внутрішні зміни в зв'язку з радикальною зміною характеру його первісного функціонального призначення.

Будинок по сей день добре зберігся, зі слідами незначних змін і втрат: розібраний балкон одного з наріжних кутів, закладено кілька входів з боку (history.org.ua) двору, дещо змінена оздоблення інтер'єрів.

Споруда є головним елементом комплексу і одним з найвидатніших споруд колишнього Олександрівська, зі статусом «пам'ятник архітектури та історії» національного значення. (history.org.ua) Довгий час в будинку працювала студентська поліклініка, сьогодні знаходиться на реконструкції.

Флігель садиби є старим функціональним елементом міської садиби, нині - чотириквартирний житловий будинок.

І важливим елементом садиби який зберігся є Старі ворота розташовані в проміжку між садибних будинком і сусіднім житловим будинком 1920 х років.

16. Електрична станція

Побудована в 1911-1916 роках. Проектна потужність розраховувалася на 120 духових вуличних світильників і на 7500 ламп розжарювання. Головні будівлі споруди: станційний будинок, флігель і павільйон збереглися до сьогоднішніх днів, і є пам'ятками збережених старовинних інженерних споруд, які і сьогодні використовуються за первісним призначенням.

Будівництво електричної станції почалося в 1910 році, у вересні цього ж року були підготовлені фундаменти під двигуни. У початку 1911 року електростанція почала свою роботу. У станційному будинку було встановлено два газогенераторних двигуна з генератором постійного струму з 100 кВт кожний. (history.org.ua)

Електростанція працювала на твердому паливі: найчастіше на вугіллі або торфі.

Незважаючи на те, що будівля побудована в один поверх воно має висоту понад 7 метрів і двоповерхову прибудову з цегли висотою приблизно 9 метрів. Цоколь будівлі виконаний з граніту і підноситься на метр від землі.

Електрична станція бути пам'яткою, яка становить велику топологічну цінність як комплекс зі старовинними спорудами інженерного призначення, що мають дуже вдале і значуще для історії стилістичне архітектурне рішення.

Сьогодні комплекс електростанції використовується Запорізьким підприємством міських електромереж. (history.org.ua)

17. Народний дім

Побудований протягом 1901-1902 років за державний кошт, для масових зібрань. Народний дім в архітектурному плані був побудований з рисами властивими театральним спорудам передреволюційних часів.

У глядацькому залі ставилися вистави і читалися лекції, а з серпня 1901 року почав працювати кінематограф.

У червні 1917 (history.org.ua) року будинок було передано в розпорядження міста. У той же час частина приміщень на безоплатній основі було виділено товариству «Просвіта».

З будівлею Народного дому та товариством «Просвіта» пов'язана діяльність в Олександрівську Українських січових стрільців (history.org.ua) - 1918 року, які допомагали олександрівською «Просвіті» в справі українізації міста, брали участь у випуску українського тижневика «Січ» і налагодженні роботи театру.

У січні 1919 року тут пройшли перші збори молоді, на яких було утворено соціалістичний союз робітничої молоді міста Олександрівська.

У квітні 1919 року в будинку було відкрито червоноармійський і робочий клуб ім. Леніна. У жовтні 1920 року тут були розміщені музей і архів міста, які очолив відомий краєзнавець Я. Новицький.

У 1927 (history.org.ua) році Народному дому присвоєно ім'я В. Леніна. У 1928 році в цьому будинку (history.org.ua) виступав поет В. Маяковський.

За даними післявоєнного періоду до 1990 року розміщувався кінотеатр, потім деякий час будівля використовувалася православної релігійної громадою.

У 2000-х роках її стан був значно погіршено у зв'язку з використанням більшості приміщень (history.org.ua) в якості господарських складів, в зв'язку з чим в 2005 році була проведена реконструкція і відновлення відповідно проектів початку ХХ ст. Сьогодні будівля не використовується.

18. Реміснича школа "Талмуд - Тора"

Будівля розташована в центральній частині старого міста, на перехресті вулиць - Гоголя і Дніпровської.

У 1889 році міською управою в Олександрівська було прийнято рішення про будівництво єврейського ремісничого училища. Робота над зведенням якого (eir.zntu.edu.ua) завершилася в 1904 році.

Проект ремісничої школи «Талмуд-Тора» виконав інженер Кацин Г.М., Автор багатьох проектів (history.org.ua) в м Олександрівську. (history.org.ua)

Містилося училище на громадських засадах, на приватні пожертвування і асигнувати міською управою щорічну допомогу в розмірі 200 крб. (history.org.ua)

У 1914 році піклувальна рада єврейського громадського училища «Талмуд-Тора» звернувся в міську управу з проханням дозволити будівництво ремісничої школи для безкоштовного навчання ремеслу бідних єврейських дітей у дворі Єврейської громади, де знаходилося єврейське училище «Талмуд-Тора» на розі Гоголівської та Дніпровської вулиць (history.org.ua) .

У тому ж році міська управа затвердила допоміжний проект підвалу ремісничої школи для громадських приміщень і для зберігання продукції виготовленої учнями. (history.org.ua)

Будівля цегляна має в різних частинах один-і два поверхи в обсязі має кутову форму. У композиційному рішенні фасадів акцентну роль відіграє

кутовий ризаліт, прорізаний парою вузьких вікон і увінчаний Аттиковий коронкою, нагадуючи строгі романські форми середньовіччя.

Головний вхід в history.org.ua будинок влаштований від фасаду двору з ганком і широким маршем сходів. Інтер'єри в цілому history.org.ua на сьогодні вже втратили автентичні елементи. Про початковий характер будівлі свідчить сходові клітка в східному обсязі з характерним для пізнього модерну округленням сходи. У стильовому відношенні пам'ятка становить приклад архітектури модерну в неороманського ретроспективі.

У 1920 році один з будинків училища використовувався під гуртожиток союзу будівельників. У післявоєнні роки в будівлі ремісничої школи розміщувався дитячий сад. Тепер тут податкова інспекція Олександрівського району м.Запоріжжя.

РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ВНУТРІШНЬОГО ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ НА БАЗІ ІСТОРИЧНО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ

3.1. Обґрунтування нового культурно-пізнавального туристичного маршруту Запоріжжя «Подорож у часі»

Екскурсія є першим і дуже важливим етапом, на якому формуються цілі і завдання туру (як формування тур.продукта);

Задум екскурсії (інтерес, пізнання і користь для споживача) цільова аудиторія споживачів (прогнозована кількість, вікові потреби, рівень доходу, рід занять, рівень освіти та ін.) назва екскурсії, слоган і абривіатура. Проводиться дослідження ринку, визначається попит, конкурентна ситуація на ринку, проводиться комплекс різних маркетингових досліджень (сегментація ринку, визначення потреб кожного сегмента, визначення своїх можливостей, вибір фокус - групи).

Залежно від того, наскільки чітко і правильно буде визначенні майбутнього сегмент ринку, місткість ринку, конкуренція на ринку, буде залежати успішність в розробці і просуванню нового туру продукту.

Визначається вид туризму, географічний район, приблизний маршрут, основна аудиторія, засоби розміщення, транспортне обслуговування, приблизний перелік додаткових послуг.

У дипломній роботі я вибрав культурно-історичну екскурсію, оскільки на сьогоднішній день важливою складовою (www.zntu.edu.ua) є вивчення і пізнання культури і історії території, на якій знаходиться турист. Знайомлячись з визначними пам'ятками міста Запоріжжя, екскурсанти одночасно хочуть знати про особливості (www.zntu.edu.ua) історичного

життя цього міста. Історико-культурний туризм - один з напрямків туризму, є в даний час привабливим для багатьох країн і особливо для України.

Екскурсія - це **колективне відвідування музею, визначного місця, виставки, підприємства тощо; поїздка, прогулянка з освітньою, науковою, спортивною або розважальною метою. (lib.iitta.gov.ua)**

Назва екскурсії: « Подорож у часі». Таку назву повністю відображає обраний вид туризму, регіону, мета подорожі, допомагає швидше зорієнтуватися в своїх бажаннях споживачів маркетингових і товарних послуг.

Обрано географічний район міста Запоріжжя бо це місто невелике, історичний і затишний. Має гарні музеї, безліч меморіалів і пам'ятників історії. Тому в Запоріжжі розвивається культурно історичний туризм, пізнавального характеру який є перспективним напрямком на ринку туристичних послуг.

Цільова аудиторія: люди у віці від 20 до 65 років.

Схема маршруту. Вибір маршруту залежить від доступності проходу, густоти і технічного стану, рівня розвитку інфраструктури, що забезпечує надійність і безпеку.

Об'єкти туру. Критерієм відбору об'єктів екскурсії є атрактивність, забезпечити різноманітність програми перебування в цьому населені пункти, його доступність і забезпеченість послугами гостинності.

В екскурсії «Подорож у часі» чуйно розмежовані цільові, супутні, додаткові і технологічні послуги. Цільові послуги - заходи зумовлені метою подорожі; додаткові послуги - заходи, що включаються в програму з метою її різноманітності; супутні - час, який відводиться на відпочинок, самостійну діяльність; технологічні - час на очікування, проїзду тощо.

Створення конкретного туристичного продукту для задоволення потреб туристичної послуги включає розробку маршрутів, подорожей, тур-програм, надання основних, додаткових та супутніх послуг. Класифікація туристичних

маршрутів ґрунтується на типах, сезонність, структуру маршруту, тип руху, тривалість та зміст маршруту.

При розробці програми перебування туристів визначається:

- 1) маршрут подорожі;
- 2) перелік партнерів туристичних підприємств;
- 3) період надання послуг кожним підприємством, що надає послуги;
- 4) перелік та склад послуг, що надаються під час поїздки;
- 5) набір розважальних заходів та анімаційних програм;
- 6) тривалість перебування туристів у кожній точці маршруту;
- 7) кількість туристів;
- 8) тип та кількість транспортних засобів, які беруть участь у обслуговуванні туристів;
- 9) попит на послуги екскурсоводів, екскурсоводів, іноземних представників, інструкторів, перекладачів, супроводження туристичних груп;
- 10) підготовка туристичних документів.

Кожна програма туристичного продукту здійснюється з урахуванням певних правил

Етап формування подорожі передбачає "складання" перелік послуг і товарів в одну "оболонку", що називається поїздкою. Крім механічного складання такого набору, створення маршруту включає його техніко-економічне обґрунтування, оскільки низька ціна поїздки в кінцевому рахунку неможлива. Тому формування поїздки має два обмеження: верхній - найпривабливіший пакет послуг та товарів, нижчий економічна ефективність, [що \(management.fmm.kpi.ua\)](http://management.fmm.kpi.ua) впливає на його ціну.

Якщо поїздка відповідає цим критеріям, необхідна експериментальна реалізація. Його можна поєднувати з безкоштовним (або дисконтованим) круїзом, автобусною поїздкою тощо. За результатами рекламної поїздки відбувається презентація, а також наступна рекламна кампанія.

Потім обчислюється вартість, визначається норма прибутку, розраховується ціна і studwood.net створюється система виплат.

Під час виконання дипломної роботи я обрав культурно-пізнавальний вид туризму, адже сьогодні важливим елементом є вивчення та пізнання території, на якій знаходиться турист. Познайомившись з пам'ятками міста чи країни, туристи хочуть дізнатися про особливості та культуру життя різних національностей. Культура та пізнавальні функції - це етнічний туризм, який є привабливим для багатьох країн, особливо України.

Подорож у часі чітко розмежовує цільові, пов'язані, додаткові та технологічні послуги. Цільові послуги - заходи, визначені метою поїздки; додаткові послуги - діяльність, яку охоплює програма з метою її диверсифікації; супутні - час, проведений спати, їсти, відпочивати, самостійні заняття; технологічні - терміни очікування, прибуття тощо.

Туристичний **маршрут** - це (dspace.nuft.edu.ua) заздалегідь запланований маршрут наступного переміщення туристів між географічними пунктами, який буде відвідуватися в певний час з метою користування послугами, як наданими програмою послуг, так і додатковими: проживання, харчування, поїздки, спортивні, розважальні, соціальні заходи та ін.

Карта - схема маршруту. **За схемою маршрути можуть бути лінійними, круговими, радіальними та комбінованими.** Вибір пунктів (dspace.nuft.edu.ua) уздовж маршруту відповідає програмі залежно від типу туризму, дати та класу послуг.

Початкова та кінцева точки маршруту - це початкова та кінцева точки подорожі. Початок маршруту - це місце, де туристи отримують першу туристичну послугу, зазначену в договорі. Кінець маршруту - це місце, де надається остання туристична послуга.

У вихідні завжди точний час - прощання.

Зустріч - прощання - **передбачає наявність трансферу для** (studwood.net) перевезення туристів у районі аеропорт - готель - аеропорт - вокзал - готель - **вокзал.**

Це може (studwood.net) бути автобус, мікроавтобус або автомобіль; У деяких випадках багажний фургон замовляється окремо.

Також необхідно організувати зустрічі в аеропорту, на вокзалі (studwood.net) спеціально уповноваженим працівником компанії. Часто для цього зустрічаються спеціальні дошки з логотипом компанії назви туриста.

Це можуть бути автобус, мікроавтобус або легковий автомобіль; у деяких випадках окремо замовляється фургон для багажу.

Необхідно організовувати також зустрічі в аеропорту, на вокзалі спеціально уповноваженим співробітником фірми. Часто для цього використовують спеціальні таблички з логотипом фірми або прізвищем туриста, якого зустрічають. (studwood.net)

Табл.3.1

<p>День 1</p> <p>7:30 - Зустріч групи на Ж/Д вокзалі. Знайомство з екскурсоводом. Автобусна оглядова екскурсія «Подорож у часі».</p> <p>11:00 - Ранній обід.</p> <p>12:00 - Відвідування театралізованого дійства кінно-етнографічного театру "Запорізькі козаки" (о. Хортиця). Відвідування музейного комплексу «Скифский стан» (о. Хортиця)</p> <p>18:00 - Відвідування історико-культурного комплексу «Запорізька Січ» (о. Хортиця).</p> <p>20:00 – Поселення у готель «Інтурист»</p> <p>21:00 -Вечеря.Вільний час.</p>
<p>День 2</p> <p>9:00 –Сніданок .</p> <p>11:00- Відвідування музею ретро-автомобілей «ФАЭТОН».</p> <p>13:30 –Екскурсія на теплоході.</p> <p>16:00 - Пізній обід.</p> <p>18:00 –Вільний час. Прогулянка вечірнім Запоріжжям.</p> <p>20:00 – Виїзд на Ж/Д вокзал.</p>

На основі програми перебування розробляється розрахунок вартості туру - калькуляція.

На основі програми перебування розробляється розрахунок вартості туру - калькуляції

«Подорож у часі»
(калькуляція витрат)

№	Назва статті	Вартість за одиницю		Кількість	Загальна вартість	
					(од., діб)	(грн.)
		у.о	грн.		на 1 особу	на групу
1	Вартість проживання за умовами розміщення двохмісних номерах	17,57	480	1	480	8500
2	Вартість харчування: сніданок обід (www.StudFiles.ru) вечеря	5,08	50	2	100	1000
		8,80	80	2	160	1600
		7,44	87	1	87	800
3	Вартість проїзду – трансфер (проїзд з вокзалу та на вокзал)	5,08	50	2	100	1500
4	Транспорт – вартість оренди 1 година 10 дол. (на 7 годин на день) (www.StudFiles.ru)	12,58	350	14 годин	450	6750

Продовження таблиці 3.2						
5	Екскурсії	10,78	300	1	2155	2155
5.2	Посещение музейного комплексу «Скифский стан» (о. Хортица)	7,19	50	1	50	500
5.3	- Відвідування театралізованого дійства кінноетнографічного театру "Запорізькі козаки" (о. Хортиця).	4,31	50	1	50	500
5.4	Відвідування історикокультурного комплексу «Запорізька Січ» (о. Хортиця).	5,39	150	1	200	3000
5.5	Відвідування музею ретро-автомобілей «ФАЭТОН».	8,99	80	1	80	4500
5.6	Екскурсія на теплоході	5,39	120	1	120	3000
6	Послуги гіда	64,70	1800	2	300	8000
Загальна вартість туру					2000	39600

3.2 Аналіз туристичного ринку Запорізької області

Згідно з показниками Запорізька область мала добрий прибуток, за 2019 рік, тому що туристи почали дізнаватися про нові маршрути та екскурсії від ТІЦ (Туристичний Інформаційний центр) і рівень туризму значно пішов у гору, у місті існує багато тур.фірм які надали інформацію для аналітики, але більш активна позиція була у ТОВ «Бізнес візит» які надали змогу зібрати данні, та зробити діаграми.

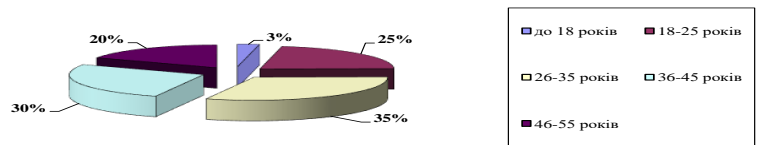
Таблиця 3.1. Популярні види туризму Запорізької області

Вид туризму	Часто	Звично	Рідко
Лікувальний	+	-	-
Спортивний	+	+	-
Пляжний	-	+	-
Пригодницький	-	+	-
Релігійний	-	+	-
Оздоровчий	+	+	-

Згідно матеріалів (таблиці 3.1) є висновок, що Запорізька область є багатогранною і кожен може знайти той вид туризму який буде відповідати його бажанням, критеріям та інтересам.

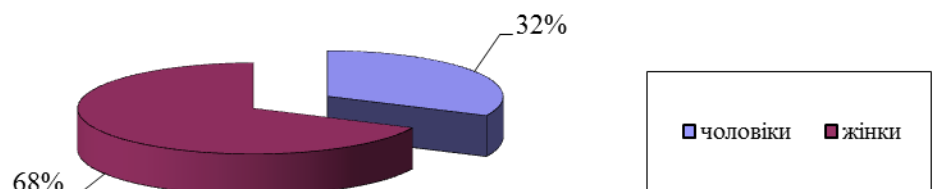
Запорізький регіон є дуже особливим «скарбом» української туристичної сфери, але потенціал використовується не на повний обсяг, проте завдяки ТІЦ можливе покращення цих умов, і створення нових атрактивних видів туризму та дозвілля і звичайно створення нових робочих місць.

Аналізуючи туристів з вікової категорії потрібно відзначити, що людей віку від 26 до 45 років значно більше, ніж людей старшого віку.

Мал. 3.3. Вікова структура споживачів туристичного продукту в Запорізькій області

Розглядаючи туристів за статевою ознакою, найчастіше стають жінки близько 68%, чоловіки – 32%. Залежно від сезону кількість відпочиваючих відповідно змінюються.

Мал. 3.4. Структура споживачів туристичного продукту. (gendocs.ru)

Робота міст у туристичній галузі оцінювалася за кількома критеріями. Переможців визначали за результатами опитування та експертної оцінки. Представники органів самоврядування заповнили електронну анкету.

Управління туризму культури та туризму Запорізького міського собору відзначило подяку за розвиток туристичної галузі від **Комітету Верховної Ради України з питань** (www.knuba.edu.ua) сім'ї, молоді політичної політики, спорту та туризму.

Серед факторів, які поширюються та впливають на загальний туристичний "рейтинг" Запорізької області:

- дослідження ринкової економіки туристів, що проводяться в місті;
- наявність туристичного інформаційного центру;
- участь міст у туристичних виставках;
- наявність фірмової книги та якісного рекламного відео;
- унікальні туристичні товариства / фестивалі;
- інші туристичні ініціативи (унікальні тури та маршрути)

ВИСНОВКИ

Зараз пізнавальний туризм - щільно пов'язаний з ситуацією, економікою, культурологією, соціологією, географією, медициною, архітектурою, спортом, культурою та іншими не менше актуальними науками. Але ні одна з наук і дисциплін не має можливість повністю і в досконалу міць охарактеризувати його як об'єкт вивчень розроблений сама для однієї науки і ні разу з існуючих і економічно громадських ВНЗ не в змозі автономно і в цілому вирішити дане ансамбль завдань і його характер .

Пізнавальний туризм це туризм в іншу країну з пізнавальними і культурними туристичними цілями без заняття оплачуваною роботою в просторі тимчасової присутності. Історико-культурний туризм орієнтується як вагоме призначення співпраці в певній роботі на базі поваги національної культури і ситуації всякого народу і провідних інтересів будь-якої держави в нашому випадку України. Крім такого, пізнавальним туризмом називають сферу становлення взаєморозуміння між народами і їх звичаями і ознайомлення з досягненнями інших держав в всіляких сферах (соціальної, фінансової, політичної)

У базі становлення пізнавального та історико-культурного туризму лежать належні моменти: освічена підйом і суспільний прогрес, які привели до розширення розміру поїздок і подорожей з культурно-пізнавальними цілями; поліпшення всіх видів легкових і соціальних транспортних засобів виконало вигідніше поїздки; нарощування числа найманих працівників і службовців в розвинених державах і збільшення їх речового та культурного рівня; Інтенсифікація праці і отримання трудящими більше довгих відпусток становлення міждержавних зв'язків і культурних обмінів між державами призвело до розширення міжрегіональних зв'язків; становлення сфери пропозицій стимулювало становленієразвітіє сфери перевезень і

технологічний прогрес в області телекомунікацій; ослаблення обмежень на експорт грошових одиниць у багатьох країнах і спрощення прикордонних формальностей ([1pra.ru](http://pra.ru))

Сучасні тенденції розвитку освітнього туризму мають улесливий характер. (dspace.wunu.edu.ua) Проаналізовані дані свідчать про те, що туристична індустрія активно розвивається: кількість туристських прибуттів у світі (www.vtei.com.ua) в цілому збільшується, і в усіх туристичних макрорегіонах, зокрема, створюються нові робочі місця (dspace.wunu.edu.ua) в туристичній галузі, а їх кількість щодня збільшується, зростають доходи від культурного туризму

Є позитивні тенденції розвитку туристичного туризму. Проаналізувавши дані про тих, хто цікавиться туризмом, економіка активно розвивається: є більше туристичних напрямків загалом і більше туристичних напрямків, нові можливості для бізнесу та нові можливості для бізнесу.

Місце України в глобальному туристичному процесі визначається культурними, екологічними, спортивними та рекреаційними зонами туризму. Пріоритетні напрями розвитку туризму Запоріжжя базуються на природних ресурсах, природно-заповідному фонді та пам'ятках культури та історії. Найпоширеніший вид туризму - культурно-просвітницький, головне призначення якого - ознайомлення туристів з природою, культурно-історичною спадщиною та сучасним життям країни. Основним ринковим продуктом у туризмі є тури - спеціально розроблені програми у поєднанні із системою заходів щодо їх реалізації, спрямованих на задоволення мети (www.bibliofond.ru) дозволя.

Культурно-просвітницький тур розширює кругозір людини, дозволяє бачити і відчувати щось нове, задовольняти пізнавальні потреби, отримувати нові відчуття від побаченого. Саме ці тури розраховані на широке коло споживачів, але для кожного підбирається інша програма відпочинку.

Навчальна екскурсія в Запоріжжя, а саме ця екскурсія розрахована на споживачів різного віку становить від 20 до 35 років, оскільки в цьому віці

все сприймається більш детально і запам'ятовується на довгі роки. Маршрут розроблений відповідно до інструкції, чітких та цікавих пунктів, які задовольняють потреби споживачів. Перший пункт плану маршруту - Хортиця, адже це місто знань, культури, енергії та історичної спадщини Запоріжжя. Остання точка маршруту - прогулянка на човні.

Екскурсія розрахована на 1 ніч / 2 дні, її вартість на людину з групою 20 осіб становить 2000 грн. Цей маршрут охоплює майже все відоме та найцікавіше в Запоріжжі для цільової аудиторії.

Тож за своєю ціною туристичний маршрут культурно-освітнього характеру, що охоплює майже всю територію Запоріжжя, дуже зручний і вигідний.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Петранівський В.Л. Туристичне краєзнавство: навч. посб. - 2-ге вид., виправл. / В.Л. Петранівський, М.Й. Рутинський. - К.: Знання, 2008. - 575с.
2. Туристичні ресурси України / Під ред. О.І. Лугова. – К.: Інститут туризму федерації профспілок України, 2016. – 352 с. Kjh
3. **Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації (UNWTO World Tourism Organization) [Електронний ресурс].** – Режим доступу: <http://www.world-tourism.org>
4. **Офіційний сайт Державного агентства України з туризму та курортів [Електронний ресурс].** - Режим доступу: <http://www.tourism.org.ua>. core.ac.uk) - 2011.
5. Квартальнов В.А. Туризм: учебник / В.А. Квартальнов. - М.: Финансы и статистика, 2002. - 320 с.
6. **Балабанов И.Т., Балабанов А.И. Экономика туризма: Учебное пособие. (elib.sfu-kras.ru)** - М: Финансы и статистика, eprints.kname.edu.ua) 2001.
7. Козырев В.М. Экономика туризма / В.М.Козырев, И.В.Зорин, А.И.Сурин и др. - М.: Финансы и статистика, 2001. - 313 с.
8. Арефьев В.Е. **Введение в туризм: (eprints.kname.edu.ua)** учебное пособие /
9. Гуляев В.Г. Организация туристской деятельности. **Учебное пособие. – (elib.sfu-kras.ru)** М.: Ноллиджи. – 2001. – 312 с\
10. Воропай О. Звичаї нашого народу. – К.: Оберіг, 1993. – 562 с.
11. Мишанич С.В. **Усна народна творчість // Культура і побут населення України. (repository.mdu.in.ua)** – С. 169–174
12. **Кравців В.С. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери (dspace.tnpu.edu.ua)** / В.С. Кравців, Л.С. Гринів, М.В.

Копач, С.П. Кузик. - Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 1999. - 78 (dspace.tnpu.edu.ua) с.

13. [Александрова А.Ю. Международный туризм / А.Ю. Александрова. - М: Аспект пресс, \(\[dspace.msu.edu.ua\]\(http://dspace.msu.edu.ua\)\) 2001. - 463 с.](#)

14. Басовский Е.Л. Маркетинг. М.: ИНФРА-М, - 2000.

15. Податковий кодекс України // Відомості [Верховної ради України, \(\[www.knuba.edu.ua\]\(http://www.knuba.edu.ua\)\) 2011. - №13-14, №15-16, №17. - С. 112 \(зі змінами за Законом України №3741 -VI від 20.09.2011р.\).](#)

16. [Браймер Р.А. Основи управління в індустрії гостинності \(\[hospitality.onaft.edu.ua\]\(http://hospitality.onaft.edu.ua\)\) / дозволений переклад з англійської мови Е.В. Циганова. М.: "Аспект-прес", 2001.](#)

17. Буйленко В. Ф. Туризм. Ростов н / д: Фенікс Краснодар: Неоглорі, 2008. - 411 с.

18. Буйленко В. Ф. Сервісна діяльність. Ростов н / д: Фенікс; Краснодар: Неоглорі, 2008. - 156 с.

19. Вавілова Є. В. Основи міжнародного туризму. М.: Гардаріки, 2005.

20. Веснін В.Р. Основи управління. М.: Інститут міжнародного права та економіки. "Тріада Лтд", 1996 ..

21. Біржаков М. Б. Вступ до туризму. СПб.: Пітер, 2003. - 348 с.

22. Буйленко В. Ф. Екотуристична галузь. Краснодар: Розум, 2006. - 313 с.

23. Буйленко В. Ф. Основи професійної діяльності. Ростов н / д: Фенікс; Краснодар: Неоглорі, 2008. - 378 с

24. Богаткина В. А. Етикет в готелях // Готель-парад, 2005. - № 1 (22).

25. Вахмістров В.П., Вахмістрова С.І. Правове забезпечення туризму. СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2005. - 256 с.

26. Веснін В.Р. Основи управління. М.: Еліт-2000,2002.

27. Ісмаєв Д.К. Основна діяльність туристської фірми (на прикладі російського турбізнесу). М.: Книгодел: МАТГР, 2005.
28. Карданекя Н.Л. Основи прийняття управлінських рішень. М.: Руська ділова література, 1998.
29. Квартальнов В.А. Стратегічний менеджмент в туризмі: сучасний досвід управління. М.: Фінанси і статистика, (lib.lntu.edu.ua) 1999.
30. Мескон М.Х., Альбер М., Хедоурі Ф. Основи менеджмента: пер. з англ. М.: Дело ЛТД, 1995. - 256 с.
31. Менеджмент туризму. В.В. Васильєв, А.А. Гвозденко, Ю.В. Забаєв та ін. М.: РМАТ, 1998. - 336 с.
32. Квартальнов В.А. Туризм. М.: Фінанси і статистика, 2002. - 320 с.
33. Ільїна Е.Н. Туроперемога: організація діяльності. М.: Фінанси і статистика, (lib.lntu.edu.ua) 2000.
34. Треухановіч Л.В., Щур Д.Л. Кадри туристичних агентств, туроператорів, екскурсійних бюро: Збірник посадових інструкцій. М.: Изд-во «Финпресс», 2003. - 160 с.
35. Економіка сучасного туризму / під ред. д.е.н. Г.А. Коропової. СПб.: Видавничий торговий дім «Герда», 1998..
36. Сенін В.С. Організація міжнародного туризму. М.: Фінанси і статистика, 1999..
37. Теорія рекреалогії і рекреаційної географії / під ред. В.С. Преображенського, І.В.Зоріна. М.: Інститут географії РАН, 1992. - 179 с.
38. Д.С. Ушаков «Прикладної туроперейтинг» М.-Ростов-н-Д, издат. Центр березень, 2006;
39. Д.С. Ушаков «Технології в'їзного туризму».-М.-Ростов н / Д: Видавничий центр «МарТ», 2006;
40. Н.В. Ягодинская «Культурно - історичні центри Росії» - М.: Академія, 2005
41. Н.А. Четиріна «Сергієвський посад в кінці 18- початок 19 століть.» АІРО. 2006;

42. www.heritage.com.ua – Історико-культурна спадщина України: пам'ятки історії, мистецтво, архітектура. Портал Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень.

43. Інтернет ресурс : <https://businessvisit.com.ua/>

44. www.zoda.gov.ua/article/61/kultura-i-turizm

45. <http://www.world-tourism.org>.

46. www.ukrinform.ua/rubric-preshall/2286706-legendarni-kutocki-zaporizza

47. www.heritage.com.ua

48. <http://www.tourism.gov.ua>

49. <http://www.wikipedia.org>.

50. <http://www.turkraina.info.news>.